

LUND UNIVERSITY

Vi är fortfarande kompetenta! Röster från socialtjänsten om ett samarbetsprojekt i ungdomsvården

Basic, Goran

2009

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Basic, G. (2009). *Vi är fortfarande kompetenta! Röster från socialtjänsten om ett samarbetsprojekt i ungdomsvården*. (Research reports / Network for Research in Criminology and Deviant Behaviour at Lund University; Vol. 2009:1). [Publisher information missing].

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Vi är fortfarande kompetenta!

Röster från socialtjänsten om ett samarbetsprojekt i ungdomsvården

Av Goran Basic

SAMMANFATTNING

Syftet med denna studie är att analysera hur personal inom socialtjänsten tolkar, definierar och upplever ett behandlingsprojekt, som involverade olika myndigheter, benämnt *Motverka Våld och Gång*. Dessutom uppmärksammas hur den intervjuade och observerade personalen uppfattar och kategoriserar de inom projektet anställda samordnarna.

De anställda inom socialtjänsten upplever att projektet kommit ”uppifrån”, från staten, och som en konsekvens av att socialtjänsten utpekats som inkompetent att hantera ungdomsvården. Satsningen framställs som felaktig på grund av att den främjar ”tvångsvård”, en verksamhet som ska undvikas.

Berättelserna om projektet genomsyras av en tudelning i *vi* och *dom* där *vi* (socialtjänsten) framställs som kompetenta, men ändå underlägsna *dom* (”Staten och Statens institutionsstyrelse”). Att konstruera sin verklighet i *vi* och *dom*-termer kan vara ett tecken på samverkansbrister, där varje myndighet är upptagen med sin egen verksamhet och varken har tid till eller intresse för utökad interaktion med *dom andra*. En socialsekreterare beskriver ironiskt ungdomsvårdskedjan som ”Före vård, vård och eftervård” vilket ger oss bilden av en samling *förpackningar* som kännetecknas av slutenhet, brist på samordning och isolering av aktörer.

Subventionen för de placerade ungdomarna, som skulle användas till eftervård, framställs som en svår genomförbar projektplan. Socialtjänstens anställda berättar dels om stadsnämndspolitikens åberopande av ekonomiskt underskott i kommunen, dels om svårigheterna att binda subventionen till en viss individ. Diskursen präglas av dessa konfliktmarkörer: kommunbudget kontra individuella behov.

De nya aktörerna i ungdomsvårdskedjan, samordnarna, beskrivs av de socialtjänstanställda med en variation av kritik och uppskattning. Motsättningar i beskrivningen frammanar bilden av samordnarna som störande, stresskapande, obetydliga och kontrollerande. Kontrollfunktionen relateras bland annat till farhågor om att samordnarna skulle uppträda som ungdomarnas företrädare.

De socialsekreterare som uppskattar samordnarnas insatser berättar om samordnarna som kunniga i fråga om eftervårdsinsatser eller som en hjälp i kontakten med ungdomarna och föräldrarna. Den gestaltade samordnarkompetensen konstruerar samordnaren som en strukturbärare, idégivare, möteshållare och medlare.

Nyckelord: projekt, samordnare, socialsekreterare, enhetschef, dokument, kamp, allians, triad, kamprekvisita, heliga objekt, *vi/de*, ambivalens, balansering, konfliktmarkör.

FÖRFATTARENS FÖRORD

Föreliggande rapport är resultatet av ett utvärderingsprojekt som finansierats av Statens institutionsstyrelse under åren 2007 och 2008. Projektet har engagerat en lång rad personer i ungdomsvården som varit mycket hjälpsamma och tillmötesgående. Jag vill därför rikta ett stort tack till de medverkande ungdomarna, föräldrarna, MVG-samordnarna, samt anställda inom socialtjänsten och på de särskilda ungdomshemmen för att de ställt upp på ett förtroendefullt sätt.

Ett kollektiv tack vill jag rikta till medlemmarna i Kriminalvetenskapligt nätverk vid Sociologiska institutionen i Lunds som har diskuterat olika delar av mina manuskript. Jag vill också tacka Berit Andersson och Göran Dahl som har läst och kommenterat delar av denna rapport, samt Eva Andersson och Emir Mehmedović som hjälpt till med att finslipa språket i texten. Ett särskilt tack riktas till David Wästerfors och Malin Åkerström som verkat som pådrivande krafter. De har bistått med skarpögd läsning samt värdefulla och uppmuntrande synpunkter.

Lund i augusti 2009

Goran Basic

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	9
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	10
METOD	11
<i>Intervjuer</i>	11
<i>Observationer</i>	13
DISPOSITION	14
2. PROJEKTET SOM EN PRODUKT AV STATENS MONOPOL.....	15
Vi/De	15
SYNPUNKTER KRING FELSATSNING	17
SUBVENTIONEN	18
3. SOCIALTJÄNSTENS ANSTÄLLDA OM SAMORDNARNA.....	23
AMBIVALENS I BESKRIVNINGAR	23
SAMORDNARNA SOM KONTROLLÖRER	25
SAMORDNARNA SOM STRESSKAPARE.....	27
KONKURRENSEN OM "UNGDOMENS RÖST"	28
SAMORDNARNA SOM BETYDELSELÖSA	28
SAMORDNARNA SOM EN HJÄLP	30
<i>Samordnare som extra resurs</i>	31
<i>Samordnare som idégivare</i>	31
<i>Samordnare som möteshållare</i>	32
<i>Samordnare som strukturbärare i vårdkedjan</i>	33
<i>Medlare – kontakt med ungdomar och familj</i>	34
BALANSERING – DET POSITIVA NYANSERAS AV ETT "MEN"	35
ATT PRESENTERA SAMARBETET - ALLIANSEN	37
4. SOCIALTJÄNSTEN OM SÄRSKILDA UNGDOMSHEM.....	41
IFRÅGASÄTTARE AV PROJEKTET	41
EFTERVÅRDSSPÖKET	42
DOKUMENTKAMPEN	43

5. AVSLUTNING	45
7. REFERENSER	49
INTERNET	50

1. INLEDNING

Enligt ett regeringsbeslut från den 29 juni 2006 fick Statens institutionsstyrelse (SiS) i uppdrag att utveckla en förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården. Projektet avser de ungdomar som riskerar att skada sin hälsa och liv genom kriminalitet, missbruk, deltagande i kriminella gäng eller annat socialt nedbrytande beteende, och som vårdas inom ramen för den vård som ges vid de särskilda ungdomshemmen.¹ Uppdragets genomförande skall, enligt regeringsbeslutet, öka kvalitén på vården som ges vid de särskilda ungdomshemmen samt inom de efterföljande insatserna i hemkommunerna. Projektet fick namnet *Motverka Våld och Gäng*, förkortas MVG.²

Projektet skall genomföras från den första juli 2006 till och med sista december 2008³ och uppdraget kan ses som ett samarbetsprojekt mellan Statens institutionsstyrelse och femton särskilt utsedda kommuner⁴. Dessa kommuner får från och med den 1 juli 2006 en subvention på 40 procent⁵ av vårdavgifterna för ungdomar placerade vid de särskilda ungdomshemmen inom Statens institutionsstyrelse.⁶

Inom ramen för projektet anställdes 24 samordnare⁷ med uppgiften att utgöra ett stöd för den unge samt vara en länk mellan den unge, familjen, socialtjänsten och institutionen. Tanken är att en överenskommelse (en dokumenterad planering) skall upprättas mellan den unge, föräldrarna, socialtjänsten och ungdomshemmet avseende vistelsen på det särskilda ungdomshemmet liksom för tiden i öppenvården, kontakten med skolan, fritidsaktiviteter etc.⁸

Undersökningar har visat att tiden på behandlingsinstitutionen ofta inte leder till förbättringar med tanke på att återfallsfrekvensen är hög.⁹ Efter tiden på ungdomshemmet återvänder man inte sällan till en situation som liknar den som var orsaken till att man från början hamnade inom samhällets vård.¹⁰

¹ Behandlingen av ungdomarna inleds med en vistelse på SiS särskilda ungdomshem och därefter slussas den unge ut via relevanta myndigheter och institutioner.

² www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918, 081110;
www.stat-inst.se/document/regeringsuppdraget.pdf, 081110.

³ Kostnaden för projektet uppskattas till sammanlagt 230 Mkr.

⁴ De kommuner som omfattas av försöksverksamheten är: Huddinge, Botkyrka, Haninge, Stockholm, Södertälje, Göteborg, Malmö, Burlöv, Landskrona, Trelleborg, Bjuv, Helsingborg, Falun, Borlänge och Gävle.

⁵ Från och med den 1 april 2008 justerades subventionen till 30% av den fakturerade dygnsavgiften. Enligt projektets centrala referensgrupp har subventionen legat på en nivå om närmare nio miljoner kronor per månad under hösten och vintern 2007/2008, vilket är drygt två miljoner högre än budgeterat. Under december 2008 höjdes den återigen till 40%.

⁶ <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918>, 081110.

⁷ Den nya yrkeskategori i ungdomsvårdkedja som anställda i projektet benämns som MVG-samordnare eller Ungdomssamordnare. I början av projektet anställdes 16 samordnare, resterande anställdes under och efter våren 2008. Under projektets gång anställdes ca 30 samordnare men antalet verk samma samordnare efter våren 2008 var för det mesta 24.

⁸ <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918>, 081110.

⁹ Sallnas, Vinnerljung, Westermarck, Kyhle (2004); Armelius, Bengtzon, Rydelius; Sarnecki, Söderholm (1996), s. 13; Arneng, (2006), s. 3, 25.

¹⁰ Sluten ungdomsvård – En uppföljning, (2002), s.120.

Enligt Statens institutionsstyrelses hemsida är målsättningen för det praktiska arbetet i projektet att de ungdomar som ingår i projektet skall uppnå positiva och bestående förändringar avseende deras livssituation liksom att de skall bryta umgänget med kriminella kamrater. Vidare skall familjens och nätverkets möjligheter att fungera stärkas, det skall även ske en förbättring avseende den unges skolgång och/eller chanser till arbete. Slutligen skall projektet bidra till att skapa fungerande modeller för samarbetet mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten.¹¹

Sociologiska institutionen vid Lunds universitet utförde en processutvärdering av projektet och föreliggande rapport har sin utgångspunkt i det empiriska material som samlats in genom kontakter med socialtjänsten från den 1 april 2007 fram tills den 1 oktober 2008. Jag samlade in och analyserade intervjuer, dvs. återberättade erfarenheter, om aktörer inblandade i ungdomsvården och projektet, från representanter för socialtjänsten. Dessutom har jag använt fältanteckningarna. Det kan röra sig om organiserade möten i projektet men också mindre sammanträffanden under resor, före och efter intervjuer, vid besök på institutioner, arbetsplatser och liknande.

Inspirerad av Jaber F. Gubrium och James A. Holstein (1997, 1997/1998) har jag i denna studie försökt finna svaret på *vad* det är som händer men också *hur* detta händer.¹² Detta gör att min analys, som ytterst styrs av empirin, är dynamisk i det avseende att den rör sig mellan interaktioniska och diskursiva ansatser, samt däremellan maktanalytiska. Med "maktanalytisk" menar jag att rapporten på ett övergripande plan intresserar sig för frågan om vem eller vilka som definierar projektets praktiska genomförande och utfall och vilka som tillåts att styra denna process.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utifrån mitt empiriska material beskriva och kartlägga hur personalen inom socialtjänsten upplever, tolkar, och definierar sig själva och samordnarna, i relation till andra aktörer i ungdomsvårdkedjan (ungdomar, föräldrar, och institutionspersonal), genom kategoriseringar som formas, aktualiseras och markeras i den språkliga diskursen. Syftet är även att i det empiriska materialet urskilja olika interaktionsmönster som medverkar i konstruktionen av olika kategoriseringar.

Mina frågeställningar är:

1. Hur beskriver socialtjänstens personal samordnarna?
2. Hur upplever socialtjänstens personal projektet?
3. Hur upplever socialtjänstens personal sin arbetsuppgift inom vårdkedjan?

¹¹ <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918,081110>.

¹² Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A (1997); Holstein, James A & Gubrium, Jaber F (1997/1998).

I denna undersökning uppmärksammar jag *vad* som sägs eller uttrycks icke-verbalt, *hur* detta uttrycks, *när* det uttrycks samt i *vilka situationer* kategoriseringar synliggörs implicit eller explicit.

Metod

Denna studie bygger på ett material av kvalitativt¹³ slag, framför allt inspelade intervjuer och möten samt observationer. Nedan följer en beskrivning av de tekniker som jag använt för att samla in materialet.

Intervjuer

För att genomföra studien intervjuades socialförvaltningarnas representanter för att analysera hur de själva beskriver sina upplevelser och erfarenheter. Jag strävade efter att ge de intervjuade utrymme att ta upp närliggande ämnen som de själva fann relevanta samt att själva intervjun skulle utspelas i en samtalsorienterad stil där jag som intervjuare tog på mig rollen som samtalspartner. Gubrium och Holstein (1997) benämner detta som en *aktiv intervju* då intervjuaren uppträder i rollen som samtalspartner snarare än utfrågare.¹⁴

Kvalitativt orienterade intervjuer genomfördes med tjugotvå socialtjänstanställda. Intervjugruppen utgjordes av sju enhetschefer (senare i analysen EC)¹⁵ och femton socialsekreterare (senare i analysen SS)¹⁶, nitton av dem är kvinnor och tre är män (alla är mellan ca 25 och 65 år gamla). Majoriteten av de intervjuade kommer från någon av de större städerna som ingår i projektet, dvs. Malmö, Göteborg eller Stockholm, och de återstående kommer från resterande kommuner i projektet. I Skåne intervjuade jag fyra socialtjänstanställda, i Göteborg fem socialtjänstanställda och i Stockholm och Borlänge tretton socialtjänstanställda. Det absoluta flertalet av de intervjuade är etniska svenskar¹⁷. Fördelningen utifrån kön och etnicitet ser ut enligt följande:

Enhetschef: 1 män, 6 kvinnor, 0 med en annan bakgrund än svensk.

Socialsekreterare: 13 kvinnor, två män, 1 med en annan bakgrund än svensk.

¹³ Se t ex Silverman 1997.

¹⁴ Gubrium och Holstein (1997), s. 123; Holstein och Gubrium (1997/1998), s. 113-129.

¹⁵ En av de sju är en verksamhetschef ansvarig bland annat för ungdomsverksamhet (jag skriver medvetet inte ut personens tjänstebeteckning på grund av utlovad anonymitet).

¹⁶ Tre av de femton kan uppfattas som gruppchefer (jag skriver medvetet inte ut personernas tjänstebeteckningar på grund av utlovad anonymitet). Personerna kan placeras mellan socialsekreterare och enhetschef med arbetsuppgifter som en socialsekreterare men de saknar däremot exempelvis delegationsrätt att placera ungdomar inom SiS. I de aktuella kommunerna är det bara enhetschefen som har den delegationen.

¹⁷ Bakomliggande fakta om de intervjuades kön och etnicitet grundas på mina iakttagelser före, under och efter intervjuerna i form av intervjupersonernas utseende, deras utsägelser, deras namn, deras accent.

År 2007 intervjuade jag fyra socialsekreterare och fyra enhetschefer. År 2008 intervjuade jag elva socialsekreterare och tre enhetschefer.

Samtliga från socialtjänsten, som tillfrågats att samtala om projektet, var villiga att ställa upp för en intervju men svårigheter att få kontakt med de berörda och få deras samtycke för intervjuer gjorde sig särskilt gällande i kontakten med några av enhetscheferna. Mina fältanteckningar ger en bild av detta:

Efter många telefonsamtal fick jag tag på --- (namn av enhetschefen) (...). Jag uppfattade det som väldigt svårt att få telefonkontakt men henne. Flera gånger lämnade jag meddelanden på hennes telefonsvarare och till receptionisten som lovade att mejla henne men någon respons fick jag inte. Jag övervägde möjligheten att själv mejla henne men jag tyckte att det skulle vara bättre om jag fick prata med henne för att förklara mina önskemål. När jag slutligen fick tag på --- (namn av enhetschefen) blev hon tillfrågad att ställa upp på en intervju. Hennes första reaktion var att hennes egna kunskaper om MVG-projektet mest låg på en teoretisk nivå och att de direkt inblandade cheferna hade en bättre kunskap om projektet som tex. --- och ---. I samband med detta förklarade jag vikten av den teoretiska kunskapen vid analysen av det praktiska. Först efter detta bokade vi in en tid för en intervju. (FA 0717¹⁸)

Efter intervjun med --- (namn av enhetschef) (se FA 0717) satsade jag på att kontakta "de direkt inblandade cheferna" som hade en praktiskt inblick i samordnarnas arbete (...). Flera gånger lämnade jag meddelanden på deras telefonsvarare och till receptionisten som lovade att mejla till dem men även här fick jag ingen respons. (FA 0728)

Första kontakten med personerna inom socialtjänsten skedde på de möten som jag observerade¹⁹. Tre intervjuer genomfördes i grupper, två intervjuer i en grupp bestående av en enhetschef och en socialsekreterare respektive en grupp bestående av två socialsekreterare, resterande intervjuer genomfördes enskilt. Dessa socialsekreterare arbetade med "MVG-ungdomar" och hade därmed kontakt med samordnarna.

Intervjupersonerna informerades om syftet med studien samt garanterades anonymitet och möjligheten att när som helst avbryta sin medverkan. De fick garantier för att jag i publikationer och presentationer av undersökningens resultat kommer att avlägsna namnen på personer liksom andra uppgifter som skulle kunna användas för att identifiera de berörda (detta gäller alla namn som nämns). Över huvud taget försökte jag i alla mina kontakter betona att studiens intresse rör erfarenheter och upplevelser avseende generella sociala fenomen som gjort eller gör sig gällande under projektets gång och att det därför inte fanns någon avsikt att dokumentera personuppgifter. Den konventionella synen på anonymitet

¹⁸ Under analysen kodades fältanteckningarna för att skydda aktörernas identitet. Siffror för datumen och månaden togs bort och kodnummer (01-99) lades till. Året (07 eller 08) stämmer överens med den ursprungliga versionen.

¹⁹ Se längre ner under kapitlet Observationer.

upplevde jag som problematisk men även intressant. Varför? Å ena sidan är anonymiteten något grundläggande som en forskare lovar sina intervjupersoner, å andra sidan är fallbeskrivningar och personärenden ofta nödvändiga för att förstå och åskådliggöra det som sker inom socialtjänsten.

I min analys har jag emellertid förutom namn på personer tagit bort geografiska namn på länder, landsdelar, kommuner, stadsdelar och annat som skulle kunna förknippa individer och socialtjänstkontor med olika ärenden.

Intervjuerna genomfördes från och med april 2007 till och med september 2008. Intervjuerna var mellan 30 och 80 minuter långa och de genomfördes på intervjupersonernas arbetsplatser, på olika socialtjänstkontor. Diktafon användes vid alla intervjuer och de intervjuade tillfrågades först om de gick med på detta. Transkribering av inspelat material gjordes inte direkt efter intervjuernas slut utan några dagar efteråt, vilket minskade förutsättningarna för att dokumentera och kommentera detaljer. Denna negativa effekt försökte jag minska med hjälp av mina fältanteckningar i vilka jag beskrev kontexten där intervjuerna utspelades samt det väsentliga som jag antecknade under intervjuens gång.

En intervju genomfördes på telefon genom att den intervjuade och jag samtalade på ett informellt sätt om ett fall. Under intervjun antecknade jag det sagda, i citatform, som senare sammanfattades i ett dokument.

En intervjuguide, utformad utifrån studiens syfte, användes som förberedelse inför intervjuerna. Intervjumaterialet bearbetades och analyserades utifrån traditioner i kvalitativ metod.²⁰ Intervjuerna skrevs ut noggrant och ordagrant, på samma sätt försökte jag lägga stor vikt på noggrannhet vid mina fältanteckningar.²¹ Citaten har redigerats något för att underlätta läsningen.

Observationer

Fältanteckningarna som använts i denna studie är skrivna i samband med de nitton besöken på fjorton olika socialtjänstkontor, medan intervjuerna utfördes och under mötena som hölls av ledningen för projektet²² samt vid planeringsmöten som hölls av institutionspersonal eller socialtjänsten avseende placerade ungdomar. Fältobservationerna genomfördes från och med april 2007 till och med september 2008.

Vid fältobservationerna, före, under och efter intervjuerna, nedtecknade jag korta iakttagelser på papper eller på min hand, dessa använde jag för senare för att vidareutveckla den respektive anteckningen. Detta gjorde jag vanligtvis samma dag och med hjälp av det nedtecknade och mina minnesbilder från

²⁰ Se t e x Silverman 1997.

²¹ Emerson, Fretz, Shaw (1995), s.17-65.

²² Projektets ledning och en referensgrupp ansvarade för övergripande policyfrågor medan tre regionala arbetsgrupper (syd, väst och öst) var ansvariga för lokala verksamhets- och samarbetsfrågor. En del av det som sades på mötena använder jag i analysen.

observationstillfället skapades fältanteckningarna som en text.²³ Att direkt skriva ner allt jag såg och hörde under intervjutillfället, för att på så sätt minimera fördröjningen mellan händelse och anteckning, fann jag för det mesta vara svårt. Under mötena nedtecknade jag mina iakttagelser samtidigt som jag spelade in mötesdiskussionen på diktafon. Väsentliga delar av mötesdiskussionen transkriberades noggrant och ordagrant.

Tillvägagångssättet som jag använde vid observationerna i denna studie liknar till sin natur den etnografiska forskningen där forskaren studerar människor i deras vardag. Enligt Emerson et al genomför en etnograf sitt fältarbete under en lång tid (flera månader).²⁴ Jag har varit närvarande ute på fältet vid många tillfällen men ”fältet” har varit ett viltförgrenat sådant. Jag har alltså inte följt samma arbetsgrupp eller institution.²⁵

I denna studie har jag alltså använt mig av teknikerna intervju och observation. Under min bearbetning av materialet gjorde jag en tematisering för att lättare definiera de kategoriseringar som skapas i den språkliga diskursen. Tematiseringen utgick från studiens syfte: att försöka beskriva och kartlägga hur personalen inom socialtjänsten upplever, tolkar, och definierar projektet och samordnarna. De teman som jag lyfter fram i analysen är en abstrahering av de vanliga samtalsämnen som dök upp under intervjuerna. Samtal om aktörernas lokala och specifika förståelse av interaktionen analyserades och sattes i relation med den studerade kontexten.

Disposition

I rapportens *Inledning* presenteras studiens syfte och empiriska material. Under avsnittet *Projektet som en produkt av statens monopol* skildras hur de anställda inom socialtjänsten framställer projektet i relation till de andra aktörerna. Här diskuteras, bland annat, projektets ekonomi. I kapitlet *Socialtjänstens anställda om samordnarna* analyseras hur de intervjuade beskriver samordnarna. De formulerar såväl uppskattning och kritik i sina framställningar. Under avsnittet *Socialtjänsten om särskilda ungdomshem* formulerar socialtjänstanställda sin kritik mot SiS särskilda ungdomshem. Här kritiserar, bland annat, de verktyg och begrepp som används inom behandlingsinstitutionerna. Studien avrundas med kapitlet *Avslutning*. Här återvänder jag till mitt syfte och diskuterar mina resultat.

²³ Jfr. Emerson, Fretz, Shaw (1995), s. 17-65.

²⁴ Emerson, Fretz, Shaw (1995).

²⁵ Jag har även haft en egen personlig kontakt med socialtjänsten (när jag som flykting erhöll ekonomiskt bistånd). Dessutom har jag arbetat inom kriminalvården och har med denna bakgrund en viss kännedom om hur dessa samhällsliga institutioner är uppbyggda och hur de fungerar. Det var exempelvis inte helt nytt för mig att upptäcka hur ”svårt det är att få telefonkontakt” med socialtjänstens anställda.

2. PROJEKTET SOM EN PRODUKT AV STATENS MONOPOL

Socialtjänstens representanter gav relativt heterogena svar då de bedömde projektet. De enskilda socialarbetarna kunde redovisa såväl kritik som uppskattning. En tydlig skiljelinje fanns emellertid mellan dessa anställda, som arbetade direkt med samordnarna och deras chefer inom socialtjänsten. De sistnämnda var betydligt mer kritiska.

Ifrågasättandet uttrycktes i formuleringar av en dikotomi – ”vi/om” beträffande socialtjänsten och staten, ibland var staten liktydig med SiS, i synpunkter på projektet som en ekonomisk felsatsning samt ett ifrågasättande av tvångsvård.

Vi/De

”Problemet ligger i monopolet som SiS har” (FA 0729)

Det ovannämnda uttalades av en enhetschef inför ett möte då vi pratade om ungdomsvården i allmänhet. I en del intervjuer med socialtjänsten kan man utläsa att samordnarna inte är något som socialtjänsten önskat sig och att projektet anses ha kommit till dem ”uppifrån”. Även samordnarna brukar, när de presenterar projektet, säga att projektet kommer ”från regeringen”. En enhetschef och en socialsekreterare berättar i slutet av en intervju:

Enhetschef: det hela handlar om en attitydkonflikt mellan stat och kommuner och att det är synd att socionomer på låg nivå är tvungna att gå med den bördan (EC menar attitydkonflikten som en börda).
Socialsekreterare: ... och de (SS menar de som startade projekt) säger att vi gör ett dåligt jobb... det är en dålig inledning av projektet.

Theodore Caplow (1968), undersöker i sin studie om koalitioner i en triad relationen mellan olika organisationer²⁶. Enligt honom skapas ofta en konkurrenssituation i interaktionen mellan medlemmarna där två ingår i en allians och ställer den tredje utanför.²⁷

I citaten ovan kan vi urskilja tre kategorier som aktualiseras i beskrivningen: ”stat, kommuner och socialsekreterare”. Den framställda koalitionen gör sig gällande genom definieringen av den tredje i triaden, en sorts motståndare. Genom att definiera motsättningen som en ”attitydkonflikt mellan stat och kommuner” klargörs den egna positionen till det uttalade ”problemet”. Statens institutionsstyrelse, som styrs av staten, konstrueras explicit och implicit som statens allianspartner. Kommunen konstrueras som den tredje i relationen och

²⁶ Organisationer är för Caplow inte bara företag och statliga byråer utan även familjer, gäng, fängelser, m.m. (Caplow, 1968, s. 49).

²⁷ Sallerberg (1973), s. 86-87; Caplow (1968).

kategorin ”socio­n­o­m­e­r på låg nivå” fram­stäl­ls som offer i denna kamp, det är de som är ”tvungna att gå med den bördan”.

Intervju­per­so­ne­rna anser att socialtjänsten genom projektets tillkomst pekas ut som inkompetenta avseende den vård som ungdomarna ges efter institutionsvistelsen. Uttalandet ”och de säger att vi gör dåligt jobb” är å ena sidan en förklaring till påståendet att projektet inleddes på felaktiga grunder och å andra sidan en exemplifiering av ”problemet” i monopolfrågan som gör sig gällande genom en *vi-* och *dom-* dikotomi.

Det är ”de” som har inlett projektet och det är ”vi” som måste implementera det, säger enhetschefen och socialsekreteraren ovan. En makt- och kontrollaspekt på ”vi” och ”dom” gör sig gällande genom positioneringen i relationen. Staten framställs som överlägsen i relationen och socialtjänsten som underlägsen.

Denna dikotomi gestaltades även i annan interaktion, inte bara i intervjuerna. Vid olika sammankomster formerades ibland kategorierna synligt och konkret. Denna tendens kan illustreras via ett möte – tendensen urskiljdes även vid andra möten – som skulle handla om hur kommunerna använder subventionspengar. De inbesparade medlen var avsedda att användas till öppenvårdsinsatser; något som projektledningen betvivlade hade realiserats.

... vid lokalen står cirka sju enhetschefer från olika kommuner. (...) Mötesvärd­en kommer och visar oss restaurangen där lunchen ska intas. Två bord är reserverade av SiS. Vi som har kommit i tid sitter vid ett bord och äter. Det är representanterna från socialtjänsten och jag. En person från Socialdepartementet tillkommer. Ingen från SiS är närvarande. (...) Att mötets organisatörer uteblivit diskuteras flitig av de närvarande vid bordet. Diskussionen är präglad av att man skämtar på SiS bekostnad. Någon säger: ”har de kört vilse”, ”vi klubbar besluten så kan de skriva under när de kommer”. (...) 12.15 kommer två personer från MVG-projektets ledning och tre institutionschefer från SiS. ”SiS-gänget” hälsar på oss och sätter sig vid det andra bordet. Tvärs över, på andra sidan av restaurangen, sitter en samling människor, ca 20 stycken vid två hopsatta bord. Flera vid min bård diskuterar detta och en EC kommenterar ”om de ville så kunde vi sitta tillsammans, som de på andra sidan”. (FA 0729)

Fältanteckningen från restaurangen ovan ger en bild av ”vi-de tudelningen ” som är tydlig och som diskuterades av de närvarande vid mitt bord. Socialtjänstens anställda som satt vid bordet under lunchen talade om *de andra* innan och efter de kom till restaurangen. Efter lunchen hölls mötet och placeringen upprätthålls även där via de skilda organisationskategorierna.

Möteslokalen vi sitter i är ganska stor och vi sitter i tre rader, som i en skolklass, på följande sätt:

Projektledare (vid tavlan)

En från SiS		En projektled
En från Soc	Två från Soc	En Socialdep.
Två från Soc	En Friv. Org.	Två Friv. Org.
Två från SiS	Två från Soc	

Jag (FA 0729)

Bilden från mötet visar upp att om någon har sällskap vid bordet då är det av en medlem av *de egna*. Under mötet verkar de olika personalkategorierna vara samtrimmade i sitt framträdande. Deltagarna kritiserar inte varandra utan stödjer snarare varandras redogörelser. Förekommande brister och fel placeras hos ”dom andra”, medan ”vi” jobbar bra och professionellt. Interaktionen mellan mötesdeltagarna verkade vara ansträngd, vilket delvis kan ha berott på att frågan om hur kommunerna använt de medel som var tänkta att sparas in genom subventionerade placeringar var känslig.

Distinktionerna gäller emellertid inte bara mellan olika organisationer eller professioner, till exempel socialtjänsten och institutionerna, utan exempelvis också mellan olika regioner. Under det ovan nämnda mötet kritiserar deltagarna från Statens institutionsstyrelse socialtjänsten i en kommun för ett bristande intresse och deltagande i projektet. Detta blir då en sorts dubbelt avståndstagande – dels är det en kritik av socialtjänsten, dels en regionbaserad kritik av den aktuella kommunen.

Synpunkter kring felsatsning

Under några intervjuer uttalades synpunkten att man istället för projektet borde ha satsat pengarna på något annat. Områden som nämndes var skolan och ett förebyggande arbete under fritiden. En enhetschef berättar under tiden vi pratade om projektet, hur det skulle kunna fungera bättre:

Enhetschef: alltså som jag ser det så borde det inte finnas något MVG- projekt överhuvudtaget. Det är en väldig förlust för samhället att man måste placera så många ungdomar på institutioner. Alltså detta är en brist på och stor förlust för de resurser som uppenbarligen inte finns. Man skulle ha ett helt annat eeh, förebyggande arbete där man mycket tidigare fångar upp de här ungdomarna så att de inte utvecklar sin kriminalitet och sitt missbruk i den destruktiva riktningen att de måste placeras på institutioner (...) kommunerna har haft ont om pengar, en lång tid tillbaka, sen 90-talet och framåt så har det inte varit resurser att satsa på det förebyggande arbetet...

Idékonflikten gör sig gällande i enhetschefens berättelser, slutenvård kontra öppenvård samt statlig styrning kontra kommunalt självstyre. Citatet ovan kan ses som en retorisk redovisning av vikten att satsa på förebyggande genom ekonomiska medel som socialtjänsten äskar. Betydelsen av projektet marginaliseras ("som jag ser det så borde det inte finnas något projekt överhuvudtaget") och socialtjänstens anmärkning förstärks genom återopande av ekonomiskt förlust för samhället. En kriminell ungdom ses här som en ekonomisk förlust men samtidigt antyds att besparingar inom socialtjänsten "på 90-talet" kan vara en förklaring till att det finns kriminella ungdomar idag.

Alla analyserade intervjuer och fältanteckningar genomsyras av berättelser om bristande ekonomi, pengar som inte finns, chefer och politiker som sparar och inte bryr sig osv. Det förebyggande arbetet och skolan nämns som områden som tidigare varit oprioriterade och nu är i behov av en ekonomisk satsning. Det verkar som den önskade förstärkningen mer skulle inrikta sig på en ökning av resurserna till socialtjänsten än individuell hjälp till de ungdomar som är mest utsatta (utvecklas vidare i kapitlet Subventionen).

Det intressanta är att projektet framställs som något som måste förklaras, som ett slags problem i sig. Att socialtjänstpersonalen ifrågasätter att projektet överhuvudtaget påbörjades och att de framhåller att det inte är "vi" utan "de andra" (Statens institutionsstyrelse och staten) som är dåliga konstruerar en bild av projektet som en felsatsning. Ansvar för felsatsning läggs hos staten och Statens institutionsstyrelse eftersom projektet startats för att åtgärda problem och brister hos socialtjänsten.

Subventionen

Socialekreterare: alla vet om 40 %, så undra var tyngdpunkten ligger?

(FA 0701)

Tanken med en subvention på 40 procent, som en del av projektet, är att ge kommunerna en ekonomisk reduktion av kostnaden för ungdomar placerade vid de särskilda ungdomshemmen inom Statens institutionsstyrelse. Den besparing av kostnaden som gavs skulle ge en möjlighet att satsa mer på den eftervård²⁸ som redan finns i kommunen eller att bygga upp en helst ny eftervård.

Berättelser om hur bristande ekonomi sätter käppar i hjulet för verksamhetens genomförande är väldigt framträdande under intervjuerna med socialtjänstens personal. Oftast relateras detta till de finansiella medel som regeringen satsade i projektet. Två enhetschefer ger sin bild av den ekonomiska situationen i kommunerna:

²⁸ Användning av begreppet "eftervård" har kritiserats av några intervjuade och på några möten som jag observerade då begreppet för dem antyder att själva vården enbart sker på institutionen (FA 0726). I texten används begreppen eftervård och öppenvård för de insatser som är aktuella efter institutionsvistelsen (se mer under kapitlet Eftervårdsspöket).

Enhetschef: jaa så tänker jag att det blir att vi är på fel sida, man förstärker tvångsvård, SiS vård och de delarna som alla ska försöka jobba ifrån alltså. Andra sätt att jobba är att inte hamna där, så man förstärker i fel ända. Ge oss rabatten att jobba mer förebyggande istället, det skulle bli mer stimulerande och uppiggande. Så då tar vi smällen när vi måste placera.

Enhetschef: Det är en ständig brist på pengar (...). Det finns inga pengar för grundläggande behov. Det är liksom ständigt prat om att det får du inte göra, det får du inte göra, det får du inte göra. Och just de här som kostar tre-fyra tusen kronor dygnet ju, det kommer mera resurser för dem och det finns massor med människor ute på tomterna, i lägenheterna, på fritidsgårdar, överallt, men de behöver bara lite grann liksom, för att det ska bli bättre för dem, och de får inte det på grund av det här.

Socialtjänsten präglas historiskt av idékonflikter som återspeglas i personalens berättelser om institutionsvård kontra öppenvård samt statlig styrning kontra kommunalt självstyre²⁹. Enhetscheferna ovan framställer regeringens satsning som felaktig, någonting som främjar den verksamhet som ska undvikas - tvångsvård. Möjliga satsningar konstrueras här som två separata verkligheter, *sluten vård och förebyggande arbete*. Den ena verkligheten framställs som ekonomiskt stabil men som felaktig förstärks, "tvångsvård, SiS-vård och de delarna som alla ska försöka jobba ifrån". Den andra verkligheten konstrueras som ekonomiskt instabil, där det råder "en ständig brist på pengar" men den rättfärdigas dock som, "stimulerande och uppiggande". Även ungdomar konstrueras i ekonomiska termer genom att några nämns som de som redan "kostar tre-fyra tusen kronor dygnet" kontra de många ungdomar som finns runt omkring i frihet och behöver "bara lite grann" för att få det "bättre". När en enhetschef, en socialsekreterare och intervjuaren diskuterar rabatten, menar enhetschefen att politikerna anser att de kan använda pengarna som det passar dem och att det är svårt att följa upp hur de använts:

Enhetschef: ... stadsnämndspolitiker tror att de kan använda pengarna hur de vill, inte kanske på äldreomsorg. Det kommer att bli svårt att följa upp. Men tanken är och jag skulle bli överlycklig om staten säger att pengarna ska användas till de ungdomarna under redovisning.

Goran: men vet du hur --- (stadsdel med många placerade ungdomar) använder sina pengar?

Enhetschef: men de får inga pengar, de betalar mindre och ändå ligger de på minus. (skratt)

Goran: så man vet redan nu att det blir minus.

Enhetschef: det blir alltid (skratt)

Socialsekreterare: som sagt en rabatt är inga pengar man får. (otydligt ord) noll kostnaden och sen skicka tillbaka på en

²⁹ Se artiklar av Qvarsell, Edebalk, Swärd i "Villkorandets politik", red. Swärd och Egerö (2008).

postbetalning, en tusenlapp per unge. Det är inga pengar som är utbetalda.

Stadsdelspolitikerna beskrivs som en aktiv kategori med makt, medan socialtjänstens personal framställs som en cyniskt genomskådande kategori, men utan dessa maktbefogenheter. Andra enhetschefer rättfärdigar stadsnämndspolitikernas handlande genom att framhålla svårigheterna med att binda subventionen till en viss individ. Detta kan ses som ett retoriskt knep eftersom rabatten inte är ämnad att följa en viss individs eftervård. En enhetschef förklarar rabatten med hjälp av en tänkt ungdom, ”Pelle”, när vi pratar om eftervården:

Pelle som (otydligt, alla närvarande pratar samtidigt 16:40) 2000 kronor per dygn under si och så lång tid, jaha då blev det 119 000. Vad kan vi göra med 119 000 som är bäst för Pelle. Det funkar inte så utan det blir så här att med de 119 000, det blir lite mindre underskott, men det går inte direkt till Pelle

Ovannämnda enhetschefer och socialsekreteraren uppmärksammar stadsnämndspolitikernas handlande i subventionsfrågan men det berättade genomsyras även av ett *rättfärdigande* av politikernas agerande genom åberopandet av ekonomiskt underskott i kommunen. Det uppmärksammade underskottet i kommunen framställs som anledningen till varför det abstrakta beloppet inte satsas på individen (”Pelle”) utan istället används till att återställa kommunens ”underskott”.

I diskussionen om subventionen aktualiserades även fråga om satsningen verkligen leder till en framgångsrik behandling när man talar om rabattens negativa konsekvenser. En enhetschef berättar så här om subventionen:

Enhetschef: ... dessutom vill vi undvika att ta bort vederbörande från hans familj alltså (...) Det gör vi bara om det är starka skäl eller skyddsaspekten och här kommer då en rabatt på just tvång och institutionsplacering, det blev förvånande (...) även en social rapport för 2006 (visar mig publikationen som publicerades av institutet för framtidsstudier) visar att ungdomar som vistats länge inom SiS har dålig chans att lyckas i livet. Nu placerar man som aldrig förr på grund av rabatten.

Michael Lipsky (1980) beskriver närbyråkrater (street-level bureaucracy)³⁰ som tjänstemän inom offentlig sektor som har personlig kontakt³¹ med medborgarna och stor handlingsfrihet när det gäller utförandet av sina arbetsuppgifter. Exempel på närbyråkrater i Lipskys mening är anställda inom skolväsendet, socialtjänsten, polisen, rättsinstanser, sjukvården m.m. Interaktionen i den organisatoriska kontexten underlättas av att individen förvandlas till ett hanterligt ärende för organisationen - individen omvandlas till klient genom kategoriseringar i språket

³⁰ En alternativ översättning av begreppet *street-level bureaucracy*, förutom *närbyråkrater*, är *gräsrotsbyråkrater*.

³¹ Med personlig kontakt menas alla former av kontakt människor emellan så som öga mot öga, per telefon, via brevväxling samt under olika sammanträden (Lipsky, 1980, s. 3)

och genom de dokument som används inom organisationen. Med andra ord ersätter *en byråkratisk identitet* den individuella identiteten.³²

Enhetschefen ovan tycks växla från ungdomens byråkratiska identitet till den individuella när förklaringen av ett högre ändamål kräver det, då blir `klienten` ”Pelle”. Det negativa med subventionen lyfts fram genom att en idékonflikt dramatiseras med kategorierna ”vederbörande - ungdomar” som huvudroll. Satsningen på ”tvång och institutionsplacering” kritiseras jämfört med öppenvården som förespråkas genom berättelser i vilka man åberopar ungdomarnas och familjernas bästa.

Subventionen uppfattades emellertid av majoriteten av de intervjuade som ett positivt besked från regeringen men det praktiska genomförandet visade sig vara svårt. Det tycks som att förstärkningen av öppenvårdsinsatserna framställs som beroende av kommunernas vilja att investera de sparade pengarna och klart definiera vem som individuellt får pengarna/insatsen.

Fältanteckningar från ett möte där socialtjänstens representanter från de olika regionerna bland annat redovisade hur deras kommuner använt de sparade pengar, som diskuterades ovan, visar att enhetscheferna bara knapphändigt kunde rapportera om de medel som skulle sparats genom rabatten. En kommun har tillsatt två tjänster inom ”familj- och behandlingsenheten” och övriga kommuner definierar sina insatser som ett ”försök att svara upp mot individen”. Stämningen på mötet var laddad, redovisningsfrågan tycktes lätt minerad. Trots att mötesämnet var just subventionen verkar interaktionen under mötet fokusera på aktörer som kritiserats men som egentligen har marginell betydelse för användningen av subventionen i kommunerna, nämligen samordnarna:

Enhetschefen från en kommun berättar att de försöker att ”individualisera verksamheten” på hemmaplan och berättar hur de i den aktuella kommunen förbereder placeringar, gör en bra eftervårdsplanering, har familjen med ”i den här vårdkedjan” genom ”de här samordnarna” och ”ibland visas svårigheter” enligt henne då samordnarna kommer med förslag till bland annat eftervård. En institutionschef upprepar detta med ”frågans makt³³” och ”ingenting annat” som samordnarna ska uttala sig om angående vård eller eftervårdsinsatsen. MVG-projektledaren är förvånad över det sagda, enhetschefen (soc) har uppfattningen att det inte är socialtjänsten som ska påtala för samordnarna hur ska de göra, institutionschefen (SiS) säger ”då är det vi som måste påtala dem”. (FA 0729)

³² Lipsky (1980), s. 59-60.

³³ Se längre fram under kapitel ”Socialtjänstens anställda om samordnarna”.

3. SOCIALTJÄNSTENS ANSTÄLLDA OM SAMORDNARNA

I projektet anställdes 24 samordnare vars huvudsakliga uppgift var att knyta samman alla de insatser som berör ungdomarna under och efter placeringen på institutionen med målet att på så sätt uppnå en hållbar och fungerande vårdkedja. Enligt projektledningen är inte tanken med samordnarna att de ska överta socialtjänstens ansvar för handläggningen av ärendet eller institutionernas behandlingsansvar utan att samordnarna vid mötena rörande ungdomen, medverkar genom att ställa frågor till mötesdeltagarna och genom det uppmärksamma eventuella brister.³⁴ Dessa samordnare har inte något formellt beslutsmandat. Enligt projektledningen ska samordnarna istället använda sig av ”frågans makt” och genom denna påverka socialtjänsten och institutionerna. Under tiden den unge är inskriven på ett särskilt ungdomshem ”skall samordnarna ligga lågt” men ändå delta i de möten där tiden efter placeringen diskuteras. Projektledningen påpekade flera gånger att ”fokus i projektet ligger på eftervården”.³⁵

Såväl uppskattande element som kritiska röster beträffande samordnarna återfinns i mitt material. Ett slående inslag är variationen. Denna rörde såväl att en socialarbetare kunde relatera både positiva och negativa erfarenheter som länkades till skilda samordnares sätt att hantera sin yrkesroll. En annan variation rörde erfarenheter över tid; vissa var initialt starkt ifrågasättande men erfarenheter från ett fruktbart och smidigt samarbete med en samordnare förändrade deras inställning.

Kritiken eller farhågorna kring samordnarna eller samordnarrollen beskrevs i termer av att de skulle fungera som kontrollörer. Kontrollfunktionen relaterades i relation till farhågor kring att samordnarna skulle uppträda som ungdomarnas företrädare. Dessutom tycktes ungdomarna framträda som ett konkurrensobjekt – vem som bäst kände till ungdomarna lyftes fram som en fråga. Vidare kunde kritiken handla om att samordnarna var betydselösa.

Vissa socialarbetare uppskattade samordnarna, en del efter en initial tveksamhet. Några ansåg att det vissa ogillade, kontrollaspekten, var något eftersträvänsvärt. Andra ansåg att samordnarna tillförde erfarenheter, någon att reflektera tillsammans med: ”bolla ärenden” eller någon som kunde ge idéer om olika öppenvårdsinsatser. Att samordnarna kunde administrera effektivt var också något som värderades.

Ambivalens i beskrivningar

Samordnarnas yrkesutövande beskrivs av socialtjänstens anställda ofta i relation till olika förväntningar. Inte sällan innefattas en ambivalens i dessa beskrivningar.

³⁴ Under förutsättning att socialtjänsten respektive institutionen ger sitt tillstånd fungerar samordnaren som ordförande på dessa möten.

³⁵ FA 0725; 0726; 0730.

Socialsekreterarna bejakar och uppvisar en teoretisk acceptans av själva projektidén, men luftar på olika sätt ett antal tveksamheter; invändningar som har att göra med det praktiska utförandet av verksamheten. Detta är en inte helt atypisk hållning vis-a-vi nya policyimplementeringar ³⁶.

I samband med en intervju skickade en socialsekreterare ett svar på ett e-postmeddelande där det framhålls först den otydliga samordnarrollen, sedan fylls argumentering på med en demonstration av att den skrivande inser det potentiella värdet av samordnarrollen, men en rad ”men”-faktorer radas upp:

Från: --- (namn av socialsekreterare som skickade e-målet)

Till: --- (namn av socialsekreterare som fick e-målet)

Datum: ---(datum) --- (tid)

Ärende: Sv: utvärdering av MVG-samordnarna!

Tyvärr kan jag inte vara med då jag är på semester vilket är synd eftersom jag har vissa åsikter gällande samordnarrollen. Men du för gärna framföra följande:

Samordnare har en mycket otydlig roll. Trodde tanken var att personen skulle samordna själva uppföljningsmötena och inte som det ser ut i dagsläget dvs boka in egna möten med föräldrarna och ungdomen , på eget initiativ göra egna besök på institutioner/hvb-hem/skolor, på eget initiativ föreslå insatser på uppföljningsmöten när klient närvarar. Kan tänka mig att samordnare skulle kunna vara bra, som en länk, om samarbetet mellan soc tj och inst kör ihop sig fullständigt (vilken kanske inte är så vanligt) eller om det skulle visa sig att uppföljningsmötena är väldigt ostrukturerade och meningslösa eller om soc tj behöver hjälp med att formulera tydligare vårdplan eller nåt... Men när vi redan är en så pass effektiv och resultatnriktad enhet med utbildning i forskningsbaserade metoder såsom SAVRY, Adad, är det svårt att se vad samordnare skulle kunna tillföra... Det känns inte heller rimligt att samordnare ska följa ärendet tills det avslutas, trots att §12-hemsplaceringen avslutas. Om tanken är sådan krävs en MYCKET tydligare beskrivning av vilken roll samordnaren ska ha. Det är inte hållbart att socialtjänsten regelbundet ska ringa och ”rapportera” vad som sker i ärendet.” (FA 0813)

I e-postbrevet ser vi en motsättning mellan en förväntad rollbeskrivning, att ”samordna uppföljningsmötena” kontra en oro för att den faktiska rollen kommer att handla om att på olika sätt agera ”på eget initiativ”. Motsättningen aktualiseras både när socialsekreteraren beskriver samordnarna i termer av det hon säger sig ha förväntat och när socialsekreteraren ger bilden av farhågor kring det som faktiskt kan inträffa: att samordnarna tar egna initiativ. Den ovan framställda interaktionen aktualiserar motsättningar som kan uppkomma om socialarbetarna förväntas ”rapportera” till samordnarna. Samtidigt beskrivs samordnare som onödiga – organisationen är redan såväl effektiv som forskningsiniterad.

³⁶ Åkerström (2006).

Samordnarna som kontrollörer

Att ”fokus i projektet ligger på eftervården” och att ”samordnarna skall ligga lågt” under ungdomens institutionsvistelse konstruerar en institutionell position där det brister i ungdomsvården hos socialtjänsten. Känslan av ”utpekande” var framträdande under intervjuerna med socialtjänstpersonalen och det exemplifieras i beskrivningen av den nya yrkeskategorin, samordnarna. Ibland beskrivs kontrollfunktionen relativt neutralt samtidigt som man kan vara noga med att peka ut var det juridiska ansvaret egentligen är placerat, nämligen hos socialtjänsten.

Enhetschef: socialtjänsten har det formella juridiska ansvaret för ärendet. Det är ingenting att diskutera om. Samordnarna har inget juridiskt ansvar överhuvudtaget utan samordnarna var mer en kontrollör som ska hålla koll... som ska kontrollera att kommunen lever upp till sina (otydlig ord) vad det gäller eftervårdsinsatser. Om dom inte gör det så ska samordnarna ta upp en diskussion med kommunen: ”varför gör ni inte det ni lovat att göra” och det kräver en ödmjukhet både från samordnarna och från socialtjänsten (...)

I citatet ovan ses en klar markering avseende ”juridiska ansvaret för ärendet” som något den nya yrkeskategorin, samordnarna, ska hålla sig borta ifrån. Det motiveras genom att ett alternativ och enligt den intervjuade, mer korrekt beskrivning av samordnarnas arbetsuppgift presenteras. ”En kontrollör som ska hålla koll... som ska kontrollera (...) kommunen”. Enhetschefen ovan definierar socialtjänstens juridisk ansvar genom att framställa samordnarnas yrkeskategori som ett kontrollorgan.

Den betydelse som ibland tilldelades samordnarrollen var i allmänhet inte uppskattad. Vissa socialsekreterare ansåg emellertid att denna var till gagn för verksamheten. Hon ansåg att den kunde förbättra relationen till institutionerna (SiS institutioner). Underförstått ter det sig som om samordnarna kan bidra med att få socialtjänsten att ställa tydligare krav på institutionernas behandling:

Socialsekreterare: det är bra att det finns någon annan, en tredje part som går in och tittar på, vi, socialtjänsten och institutioner har ju byggt upp vissa rutiner kring detta men ibland har man bra... vissa är bättre på det och vissa är sämre på det, vad det gäller socialtjänsten och institutionen, eeh, utifrån att vi kanske inte är tydliga med uppdragen till dem och inte riktigt alltid bra på att veta vad det är vi ska fråga efter (otydligt 5:30), och institutionen är naturligtvis i sin behandling kanske inte alltid eller beskriver vad de gör ...

Socialsekreteraren är medveten om att brister finns och välkomnar att samordnaren ”går in och tittar på” det man gör. Bilden av samarbetet mellan socialtjänsten och institutionerna beskrivs genom de ”rutiner” som skapats tillsammans. Eventuella fel i hanteringen av arbetet fördelas mellan socialtjänsten och institutioner. Ansvaret konstrueras genom att specifikt peka på var felet finns: ”vi kanske inte är tydliga med uppdragen till dem” och ”institutionen beskriver” inte vad de gör under behandling.

Den relation mellan socialtjänsten och institutionerna som beskrivs ovan markerar en koalitionsliknande framställning. Enligt Caplow präglas relationerna i triader av *den katalyserande verkan*, vilket innebär att antagonism i en relation kan öka sammanhållningen i en annan. Caplow menar att motsättningen i en relation medvetet kan skapas och framhållas av medlemmar vars mål är att öka solidariteten i en annan relation.³⁷ Den typen av katalyserande verkan kan exempelvis göra att statusordningen hos medlemmar i en organisation förändras.³⁸

Socialekreteraren nämner ”rutiner” som skapats tillsammans och fördelar kritiken jämnt mellan dyadens aktörer. ”En tredje part som går in och tittar på” kan skapa en obalanserad relation i triaden, enligt Caplow. När en enhetschef och en socialekreterare diskuterar projektet frågar sig den senare retoriskt ”hur många led av kontroll skall vi ha?:

Socialekreterare: sen är jag lite skeptisk, att de (samordnarna) kommer och påtala saker, vem ska kontrollera dem, hur många led ska vi ha? Man borde säkerställa detta i varje organisation. Man ska ställa såna frågor och diskutera kritiskt inte... hur många led (...)

Goran: detta är känsligt

Socialekreterare: såna frågor måste varje organisation säkerställa det är ett minimikrav. En samordnare ska inte behöva komma för det. Det är farligt om vi inte har en dynamisk organisation själva. (...)

Enhetschef: staten har för sig att detta inte görs och att de får återfall. Detta är grunden för MVG, återfallen. Och då säger man att ungdomen kommer hem och skolan vet inte det. Det är främmande för oss men det kan finnas kommuner som jobbar så...

Att påpeka felaktigheter i en lättföränderlig interaktion kan påverka aktörernas relation. Under diskussionen var socialekreteraren upprörd (se min kommentar: ”detta är känsligt”) och ämnena som diskuterades lyftes upp mitt under den pågående diskussionen om förutsättningarna för en lyckad avslutning av projektet. ”Sen är jag skeptisk” kan ses som en vändning som syftar till ett retoriskt skapande av ett ifrågasättande.

Enhetschefen slätar över socialekreterarens kritik genom att nämna att anledningen till att projektet startades var återfall och enhetschefen menar att dessa problem kan finnas i andra kommuner men inte i hans egen. Dessa problem kan i sin tur bero på att tiden efter institutionsvistelsen inte är förberedd, till exempel att det inte har beretts plats på någon skola. Sådana brister kan enligt projektledningen ses som typexempel där samordnarna kan bidra genom att informera skolan inför ungdomens ankomst.

³⁷ Sallerberg (1973), s. 87; Caplow (1968), s. 4.

³⁸ Caplow (1968), s. 4-5.

Samordnarna som stresskapare

Samordnarna framställs av en del av socialtjänstens personal som ett störningsmoment i arbetet, som till exempel då samordnarna beskrivs som stresskapare. Kritiken handlar inte om att samordnarna gjort för lite utan om det som samordnarna faktiskt gör. Flera av de intervjuade har, särskilt inledningsvis, nämnt att samordnarna skapade merarbete; oreda i rutiner, fler att boka in på möten, fler att informera etc. En enhetschef talade bekymrat å sina anställdas räkning:

Och sen så upplevde socialsekreterarna en ganska så stor stress, de blev nerringda av (paus ca 2 sek) eee MVG-samordnarna att de måste liksom boka tider och så. Oooh, och samtidigt så har jag brist på personal så det var ju väldigt, det blev en väldigt stressig situation att de ringde liksom alla socialsekreterare samtidigt, så visste jag att jag inte har tillräckligt med personal ...

En del av socialsekreterarna tycks helt enkelt undvika det ”stresskapande” som samarbetet med samordnarna kan medföra. En intervjuad har helt enkelt avhållit sig från att ta kontakt med samordnaren igen, efter den första kontakten:

Socialsekreterare: Tomas (samordnare) ringde upp mig, och han var väldigt trevlig på så sätt, jag pratade ganska länge med honom, men när jag lade på luren så kände jag så här; ”Nej men jag orkar inte”, alltså för då blev det nåt sånt där, början av kontakten innebar ju, men då ville han ha lite ”Kan du skicka, kan du” liksom, och jag satt ju där med en unge som jag kände att jag måste liksom hålla i hela tiden, ska jag behöva skicka papper till honom, vad ska han göra nu? Alltså jag blev inte, han var jättebra och positiv och trevlig och så, men för mig blev det bara ytterligare en person. (...) Nu var han väldigt trevlig att prata med, men samtidigt så var det så här att egentligen så kände jag bara ”Nej men du bara stör, nu hade jag annars haft en timme här, och kanske hunnit skriva nåt på den där LVU:n eller hunnit ringa nån eller så”. (...)

Goran: Och Tomas är fortfarande inte med i spelet?

Socialsekreterare: Nej.

Goran: Är det nån idé för dig att kontakta Tomas och aktivera honom?

Socialsekreterare: Nej. (...)

Goran: Ok, det blir komplicerat så att säga? Har Tomas försökt att kontakta dig igen?

Socialsekreterare: Mm, det tror jag att han har gjort.

Goran: Ok.

Socialsekreterare: Jag tror att det är för att jag inte har ringt tillbaka, det kan va så illa.

Konkurrensen om ”ungdomens röst”

Konkurrensen om ungdomarna kan utläsas i mitt empiriska material. Några socialtjänstanställda undrade vem som skulle företräda ungdomen i och med att projektet startade? Denna fråga var brinnande under projektets första år, 2007, men den diskuterades även under projektets andra år. En enhetschef berättar i första halvan av 2008 om sin första träff med samordnarna året innan:

Enhetschef: Jag blev ganska provocerad (paus ca 2 sek)

Goran: Ok

Enhetschef: ... för att de uttryckte, så här att eee ”vi är klientens röst” (paus ca 4 sek) och då undrade jag vad vi är (skratt) så var det när det började (...) då blev jag ganska upprörd ooo och frågade de om de skulle fundera på hur de presenterar sig för det var inget bra sätt (...) jag utgår från att mina socialsekreterare är klientens röst (...) jag blev ganska provocerad.

Senare i intervjun återberättar enhetschefen vidare hur hennes socialsekreterare reagerade starkt när samordnarna framförde att de ska vara ”ungdomens röst”. Samordnarna framställs av socialtjänsten som förtvivlade under sin interaktion, på grund av oklarheter i sin roll, vilket resulterar i den frustration som en del av socialtjänstpersonalen ger uttryck för. Förutom den praktiska *stresskapande* påverkan som samordnarna anklagas för, handlar kritiken om konkurrensen mellan de inblandade aktörerna om relationen till ungdomarna.

Om vi ska använda Caplows terminologi är det ett triadliknande förhållande som återberättas i relationen socialsekreterare – ungdom – samordnare. Enhetscheferna ovan framställer en dyadisk interaktion mellan socialsekreterarna och ungdomar där relationen riskeras genom uppkomsten av en tredje aktör i rollen som ”ungdomens röst”.

Triadens lättföränderlighet gör att många olika varianter av koalitioner kan skapas. En existerande *dyadstillhet* kan lätt förändras till ett utanförskap för socialsekreteraren om det skapas en allians mellan samordnarna och ungdomen.

Samordnarna som betydelselösa

Ett tydligt mål med projektet handlar om behovet av att samverka mellan de berörda aktörerna förbättras, särskilt triaden samordnare, socialtjänst, institutionen. Socialtjänstens personal har sin syn på hur detta utspelas på fältet. Genom sin konstruerade bild framställs ibland samordnarna som ett hinder, om de är okunniga. En enhetschef som beskrivit sin enhet som ”extra kunniga” i fråga om ungdomsvården säger om samordnarna att ”dom kan man överleva”:

... Ska man va samordnare så måste man va kunnig om de två system man samordnar och samtliga anställda samordnare i --- (en kommun) är inte det (upprörd). Sen har jag också förstått att, eeh, att det inte är samtliga SiS-institutioner som omfamnar detta med

hjärtat och då blir det också ett problem för att de samordnarna måste vara förankrade i båda organisationerna (...) jag tycker det mest intressanta i detta projekt är inte bara samordnarna, dom kan man överleva utan, till och med rabatten utan det här att det blir öppenvård, att man använder pengarna produktivt, för syftet med rabatten är inte att kommunen ska spara pengar utan att den används till eftervårdsinsatser.

Den citerade enhetschefen beskriver kompetensen i sin egen enhet genom att jämföra sina som hon sagt tidigare i intervjun ”otroligt duktiga” socialsekreterare med en del av samordnarna som framställs som okunniga om de organisationer de ska samordna. I fortsättningen utvärderas jämförelsen och behovet av en förklaring gör sig gällande. ”Sen har jag också förstått att” kan ses som en vändpunkt i sökandet efter en förklaring som sedan aktualiseras, ”det är inte samtliga SiS institutioner som omfattar detta med hjärtat”. Enhetschefen ovan framställer en utgångspunkt, att socialtjänsten och institutionerna är på samma spår vad gäller synen på samordnarna, vilket kan tolkas som en form av framställd koalition.

”Samordnarna, dom kan man överleva utan” kan ses som en banalisering av betydelsen som knyts till samordnarna. Kategorin *obetydliga samordnare* skapas genom en retorisk konstruktion av ett mål som finns utöver det vanliga ”att man använder pengarna produktivt”. En socialsekreterare och en enhetschef diskuterar samordnarnas arbete:

Socialsekreterare: De har inte så mycket att göra, verkar så...

Enhetschef: Aaa. Sen det som är nästan knepigast för dem är kontakt med institutionerna. Att de (samordnarna) har mer problem i kontakten med institutionerna än i kontakten med socialsekreterarna.

Socialsekreterare: Haa

Enhetschef: Så att det institutionerna tycker att det passar den dag ... (otydligt. Alla närvarande pratar samtidigt, 25:15)

Goran: det är intressant med tanke på att det är SiS som står bakom allt

Enhetschef: Aaa

Socialsekreterare: Jag kan säga att jag har inga som helst problem i kontakten med dem idag. Det var initialt, tänkte: nej, en till!

Goran: Så i vissa fall kan det uppfattas som en vuxen till?

Socialsekreterare: Det underlättade att hon (samordnares namn framkom inte under intervjun) förde protokollet, att hon höll i mötet, det var hjälp, verkligen.

Goran: Det gör du vanligtvis?

Socialsekreterare: Ja och det uppfattade jag som hjälp. Det tycker jag var bra. Men jag har haft väldigt mycket att göra så vi hade ...

Socialsekreteraren ovan beskriver samordnarna som en kategori som i jämförelser med socialsekreterarna har ”inte så mycket att göra” och som har svårigheter i sina kontakter med institutioner. *Dom andra* (”institutionerna”) aktualiseras som problematiska för samordnarnas yrkesutövande och genom detta formas kategorin *Vi* som oproblematiska för samarbetet. Motivet till konstruktionen av

samordnarna och socialsekreterarna som oproblematiska ges i form av denna förklaring om hur ett bra samarbete går till ”det underlättade att hon förde protokollet, att hon höll i mötet, det var hjälp”.

En interaktiv dynamik i triaden verkar vara anledningen till att verkligheten ovan gestaltas som mångsidig. Två verklighetsbeskrivningar gör sig gällande i en och samma berättelse – samordnarna som sysslösa och samordnarna som hjälpsamma.

Samordnarna som en hjälp

En process där man trots viss initial skeptisk hållning ändå säger sig uppskatta samordnarnas arbete gör sig gällande under en del intervjuer och i mina fältanteckningar. Yngre socialsekreterare (ca 25 till 35 år) verkar vara mer positiva i sina berättelser om samordnarna jämfört med äldre socialsekreterarna och enhetscheferna (bara en av sju intervjuade enhetschefer uttalade sig positivt om samordnarna). Två socialsekreterare berättar följande, när vi pratar om att samordnarna kan avlasta socialsekreterarnas arbetsbörda:

Socialsekreterare: (...) Det är verkligen det man vill alltså, så att det är det man hade hoppats, eeh, men jag tycker nog inte avlasta, det tycker jag inte men jag tycker att, eeh, det är bra att man har nån och bolla, nån som kanske kommer utifrån alltså som ställer frågor liksom som tänker, ”vad har du tänkt på detta, hur tänker de det, hur ser du på det” nån till som ställer frågor, det är alltid bra liksom

Socialsekreterare: så det tycker jag skett en stor förändring, jag tycker att de har blivit bättre det tycker jag, för vi har tittat på (otydlig 5:43) eee men jag tycker att det finns en tredje part då. Man bli mer ... och så lär man sig nytt och så kommer nya idéer (paus ca 3 sek) min omedelbara tanke var ju att aaa det är mycket som är krångligt och det blir det ju i vissa lägen att ha den tredje parten och eee i det hela, men i det stora hela tycker jag det är en bra idé

Socialsekreterarna aktualiserar en dualitet. I det första citatet ovan är inte samordnare någon ”avlastare” utan istället någon man kan ”bolla ärenden med” dvs. få en diskussionspartner. I det andra citatet görs ”nya idéer” gällande som en kontrast till ”krångel” som kan uppstå under arbetet med vissa ungdomar. Dualiteten mellan förklaringarna verkar uppfylla en utforskande funktion för socialsekreterarna ovan. Presentationen av samarbetet mellan de inblandade aktörerna söks under samtals gång, det skapas och bevaras i diskursen. Flera olika förklaringar på vad som menas med ”hjälp” kan urskiljas och genom detta konstrueras samordnare som extra resurs, idégivare, möteshållare, strukturbärare och medlare.

Samordnare som extra resurs

Ibland tycks verkligen samordnarna ha fungerat som avlastare. Vid några tillfällen tycks de ha använts som extra eller vikarierande socialsekreterare, något som uppskattats:

Enhetschef: Och då så sa jag: ”så här är läget för oss eee att vi har jätteont om personal, vi har jättemycket sjukdom, jättemånga ungdomar placerade” eee ”din personal ringer och jagar min personal och det blir bara värre, så jag har förslag om ni verkligen vill hjälpa till, det är så att vi har den här pojken på den och den institutionen och vi skulle verkligen behöva en planering men jag har ingen att skicka. Skulle du (samordnare Lotta) tänka dig att dina samordnare pratar med den här pojken så att vi hittar en planering framöver” (...) och sen pratade hon med sina samordnare och då blev det så. Det var väldigt positivt.

Goran: Mmm

Enhetschef: Och sen när jag hade socialsekreterare så kunde det kopplas på så att säga (paus ca 4 sek) det var en väldigt bra grej men det gick, de liksom ... de gjorde nånting utöver liksom.

Samordnare som idégivare

De socialsekreterare som är positiva till samordnarnas insats uppmärksammar samordnarnas betydelse för ungdomarnas eftervård. Samordnarna framställs som aktörer som har insikt om olika eftervårdsåtgärder och detta uppskattas av socialsekreterarna. En socialsekreterare, cirka 30 år gammal, som jag intervjuade efter ett möte är positiv till samordnarnas insatser (FA 0732). Hon berättade när vi diskuterade en samordnare:

Socialsekreterare: ... de (samordnarna) ser också säkert jättestor variation på eftervårdsmöjligheter, ja det är kanske nånting som vi saknar här liksom vad kan man då. Alltså just det här utbytet är jättebra, man, att man kan fånga idéer eller man kan komma på saker som kanske hade missat och så.

Socialsekreteraren ovan uppskattar samordnarnas hjälp vid övergången från institutionen till eftervården. Socialsekreteraren gör en positionering i relationen när hon framställer samordnaren som någon som ”ser” olika ”eftervårdsmöjligheter”, samordnaren konstrueras som någon som har en övergripande inblick i eftervårdsinsatser. Socialsekreteraren ovan tycks värdesätta den erfarenhet som samordnarna förfogar över samt det utbyte under interaktionen som aktualiserar nya idéer i planeringen av ungdomarnas behandling.

Samordnare som möteshållare

En del av socialsekreterarna uppskattar samordnarnas engagemang i samband med möten, vilket tycks avlasta socialsekreterarna. En del som inledningsvis var skeptiska har senare värderat just denna administrativa hjälp³⁹:

Socialsekreterare: Jag kan säga att jag har inga som helst problem i kontakten med dem idag. Det var initialt, tänkte: nej, en till!

Goran: Så i vissa fall kan det uppfattas som en vuxen till?

Socialsekreterare: Det underlättade att hon (samordnares namn framkom inte under intervjun) förde protokollet, att hon höll i mötet, det var hjälp, verkligen.

Goran: Det gör du vanligtvis?

Socialsekreterare: Ja och det uppfattade jag som hjälp. Det tycker jag var bra. Men jag har haft väldigt mycket att göra så vi hade ...

Den enhetschef som är positiv till alla inblandade i ungdomsvårdkedjan berättar att hon i början var skeptisk till projektet. Tveksamheten grundade sig i resonemangen att samordnarna skulle bli en börda, till exempel en vuxen till som man ska tänka på när man bokar mötena. Efter samtalen med sina socialsekreterare beskriver enhetschefen samordnarnas insatser med en positiv vokabulär (FA 0814):

Enhetschef: Socialsekreterarna som har träffat MVG-samordnarna ute på institutionerna mer har berättat om vad de gör och så, och de är ju, jag kan ju säga att de är nöjda, faktiskt, socialsekreterarna, att det finns, ja att de är just samordnare, att de liksom, de har inte blivit ytterligare en börda som man ska ha med sig och komma överens med och så, utan de verkligen är samordnare och de håller i saker och ting, de håller i mötena, de samlar till möten, de får liksom ihop alla så, så de har ju snarare, tycker jag vad jag hör, avlastas alltså socialsekreterarna.

Goran: Mm, ok. Vilka samordnare jobbar här? Eller vilka samordnare kommer ni i kontakt med?

Enhetschef: Oj, vad är det de heter nu? Det är, åh jag kommer knappt, Tomas tror jag en heter, och vad heter hon... Ina?

Goran: Ina, ja.

Enhetschef: Jag tror att det är dem.

Goran: Ok. Så det är rent praktiskt från er sida, att det verkar vara något som någorlunda avlastar socialtjänsten vad gäller jobb och sånt? Vad är det rent praktiskt som de gör för att underlätta för socialsekreterare så att säga?

Enhetschef: Ja det som jag vet att de praktiskt har gjort och gör, det är just det här att de samlar till möten och att de också håller i mötena när mötena är på institutionen med alla inblandade, och att de är lite utanför och liksom styr, håller i mötena.

³⁹ Samordnarnas administrativa hållning diskuteras vidare i Basic, Thelander, Åkerström (2009).

Enhetschefen ovan beskriver den hjälp som hennes socialsekreterare uppmärksammat och berättat om. Hjälpens exemplifieras med samordnarens insatser i anknytning till mötena. Samordnare framställs som en aktör som ”styr” och ”håller i mötena” och en maktaspekt av samordnarnas insatser aktualiseras som uppfattas som avlastande för socialsekreterarna.

Samordnare som strukturbärare i vårdkedjan

En del socialsekreterare framställer samordnarna som erfarna och kunniga, särskild i relationen med ungdomarna, deras föräldrar och personalen på särskilda ungdomshem. Den framställda samordnarekunnigheten ger en bild av samordnare som strukturbärare där samarbetet mellan socialsekreterare och samordnare underlättas om det finns en personlig relation dem emellan. Intervjun med en socialsekreterare och fältanteckningar i samband med den ger exempel på detta.

En socialsekreterare (ca 30 år gammal), liksom två andra som jag intervjuade innan henne i den kommunen är kritiska till samordnarnas arbetsinsatser. Kritiken i beskrivningen tycks grunda sig i samarbetet med samordnare Ina. Samordnaren framställs som en belastning, ”en ytterligare person som man hela tiden måste tänka på att hålla informerad” och ”en kontrollfunktion gentemot oss (socialsekreterarna)”. Socialsekreterarens berättelse är på samma gång fullproppad med beröm till samordnare Susannes arbete. Berömmet handlar om det stöd som Susanne ger till föräldrarna och ungdomarna, särskilt när de är arga på socialtjänsten och i Susannes kontakter med de särskilda ungdomshemmen där socialsekreteraren är enligt eget utsägelse oerfaren och Susanne har erfarenhet. (FA 0813) Socialsekreteraren sammanfattar hur hon anser att en kompetent samordnare ska fungera:

... kanske det också att MVG-samordnaren i de här mötena ska vara som någon form av ordförande som för dagordning, och det har också varit bra tycker jag, för då har man alltid fått ut ett protokoll, vad sades, vad beslutades, vem skulle göra vad, och det är inte alltid att man kanske för upp det själv i sina anteckningar, så att det har varit rätt skönt att få. Och då har också MVG-samordnaren sett till att det har kommit ut kopior till alla som är inblandade i ärendet.

Socialsekreteraren ovan framställer en strukturbärande samordnare under och efter mötena i ungdomsvårdkedjan. Ordföranderollen som samordnaren förfogade över under mötena uppskattas av socialsekreteraren. Hon beskriver hur de minimala förutsättningarna för ett möte lättare uppfylls då en samordnare deltar, så som att få ut en dagordning och ett protokoll i samband med mötet. Då samordnaren deltar uppnås även de optimala förutsättningarna för ett möte, berättar socialsekreteraren. Att få på papper ”vad sades, vad beslutades, vem skulle göra vad” under och efter mötet kan ses som socialsekreterarens framställning av det maximala som kan uppnås med hjälp av en samordnare.

Framställningen genomsyras även av den personliga aspekten i relationen. Socialsekreteraren berättar om ”många träffar”, telefonsamtal och samåkande med samordnaren och detta verkar skapa en personlig relation emellan som verkar underlätta samarbetet. Socialsekreteraren berättar om samspelet med samordnaren:

I båda dem (fallen) så är Susanne samordnare. Vilket jag alltså tycker är bra för jag har ju lärt känna henne nu och vi kommer väldigt bra överens, så vi har ju rätt kul ihop också hon och jag. Jag gillar att samarbeta med henne...

Medlare – kontakt med ungdomar och familj

Efter ett tvångsingripande kan relationen mellan ungdomar och deras familjer vara frostig i relation till socialtjänsten. I triaden socialtjänsten, ungdomar/familj och samordnare, kan den senare då fungera som en medlare. Vissa socialsekreterare påpekade detta som en fördel. Berömmet de ger vissa samordnare handlar om att de senare kan få en mer förtroendefull kontakt med föräldrarna och ungdomarna, särskilt när de senare är arga på socialtjänsten. En socialsekreterare beskriver den hjälp hon fått av en samordnare som både kunskapsmässig, men också beträffande relationerna med föräldrar och ungdomar:

Och då var ju Susanne bra att ha med, dels så har ju hon också erfarenhet av att arbeta på institution tidigare, så hon är väl kunnig (ohörbart) vilket inte jag är, så hon kunde ställa mycket bra frågor till institutionen som inte jag skulle ha kommit på. Hon fick en bra kontakt med ungdomen, hon fick en bra kontakt med vårdnadshavaren, som i det här fallet är mamman då, också. Så att när det var mycket upprörda känslor och så, så kunde hon vara med och liksom, ja ringa och ha lite så där lugnande samtal som kanske inte jag skulle ha hunnit med. Och också barnet och mamman fick komma med synpunkter som hon kunde ta med sig och ställa frågor till mig om det fanns något som jag kunde ändra på eller göra annorlunda och likaså institutionen. Sen kunde hon också vara med att tänka kring vad som händer efter, vad som händer efter han hade varit på låst institution. De gjorde ju en väldigt bra utredning på den här pojken där vi fick rekommendationer, men där kunde ju också Susanne vara med att, ja med sin erfarenhet tycka och tänka, så att det blev så bra som möjligt för killen.

Socialsekreteraren ovan framställer en samordnare som är aktiv på ett övergripande sätt. Samordnaren framställs av socialsekreteraren dels som erfaren och kunnig i sina kontakter med de särskilda ungdomshemmen, dels som behandlare i relationen till ungdom och förälder. Genom samordnarens deltagande kom ungdomen och mamman till tals och det blev, som socialsekreteraren uttrycker det, en ”så bra som möjlig” planering för ungdomen.

Balansering – det positiva nyanseras av ett ”Men”

När socialtjänstanställda beskriver det positiva med samordnarnas hjälp i ungdomsvårdkedjan följs detta inte sällan av en balansering som ibland lyfter fram socialtjänstens fördelar, ibland luftar viss kritik mot samordnarna. Detta görs på lite olika sätt. Nedan berättar två socialsekreterare om samordnarnas relationer med ungdomar. Dessa värderas – man talar om hur ungdomarna kan ha lättare att få kontakt med samordnarna, eftersom det är socialsekreterarna som varit med om att placera ungdomarna på institutioner. Sedan framhålls emellertid att beträffande föräldrarna är det socialtjänsten som har kort på handen:

Socialsekreterare: eee nu som i detta fall så finns det ingen konflikt mellan mig eller mamma eller pojken liksom. Jag kan tänka mig att hade det varit en sån där man är jättearga på socialtjänsten så Tomas (samordnare) är jättebra kanal att nå de genom ungdomssamordnare i stället, jag tror att det kan bli jätteviktigt

Socialsekreterare: jag tror faktiskt eee eee ungdomarna är positiva till det tror jag faktiskt. En av fördelarna med MVG är just att ungdomarna känner sig (paus ca 5 sek) att det de har att säga kommer fram och känner sig sedda (paus ca 2 sek) extra. Det märks när man placerar och det är socialsekreterare som placerat mig där och ... även om man oftast får en god relation med ungen som socialsekreterare men det är bra med en extra person som försäkrar att folk faktiskt hör mig. Eee så jag tror faktiskt ungdomarna är faktiskt positiva till det att det börjas höras på det sättet i de flesta fallen.

Goran: mmm

Socialsekreterare: eee och föräldrarna (paus ca 5 sek) de är, de har, jag har varken fått det ena eller det andra. Föräldrarna (paus 5 sek) de har accepterat den rollen, de finns där och så var ... och är med och hjälper till. Jag har inte hört nåt att ... för att ändå bli föräldrarna att föräldrarna vänder sig till socialsekreterare ändå. Jag tror att det har blivit viktigare för ungdomen, än föräldrarna i första hand i och med att de är här eee det är för lite utbud att komma och säga utifrån alla men det jag vill säga. Föräldrarna vänder sig ändå till socialsekreterare mycket men för ungdomen blir MVG-samordnaren rätt viktig faktiskt. Det har blivit det.

Sättet socialsekreterarna ovan beskriver nyttan av samordnarens insatser kan ses som ett erkännande av alliansen mellan ungdomarna och samordnarna. Socialsekreterarna modifierar emellertid erkännandet av alliansen genom en balansering. I det första citatet erkänner socialsekreteraren koalitionen i abstrakta termer, samordnare kan hjälpa till ”där man är jättearga på socialtjänsten” genom att jämföra med det praktiska ”fallet” där det ”finns (...) ingen konflikt mellan mig eller mamman eller pojken”. I det andra citatet utför socialsekreteraren en balansgång genom att å ena sidan framhäva att ”för ungdomen blir samordnaren rätt viktig” och å andra sidan föräldrarna ”vänder sig ändå till socialsekreterare”. Genom balansgången påvisar socialsekreterarna sin ställning i triaden.

Den beskrivna alliansen mellan ungdomar och samordnare kan av socialsekreterarna upplevas som det Caplow kallar för en *revolutionär koalition*⁴⁰, dvs en interaktion som hotar den aktuella statusordningen i ungdomsvårdkedjan. Samordnarfunktionen är någonting nytt i ungdomsvårdkedjan och det är ett känt fenomen att såväl enskilda människor som organisationer kan ha en tendens att ställa sig avvaktande inför det som är nytt⁴¹. Balanseringen aktualiseras ofta med användning av konjunktionen *men*. Intervjucitaten ger en inblick i hur en förklaring konstrueras:

EX1:

Socialsekreterare: (...) såå det som var bra var att hon (samordnarens namn framkom inte under denna intervju) tog på sig rollen att vara oberoende ordförande, skrev ner, anteckna, det var mycket skönt men ändå så är det en person till som man ska meddela och det är mycket folk inblandat

EX2:

Enhetschef: och då så sa jag ”så här är läget för oss eee att vi har jätteont om personal, vi har jättemycket sjukdom, jättemånga ungdomar placerade eee din personal ringer och jagar min personal och det blir bara värre, så jag har förslag om ni verkligen vill hjälpa till, det är så att vi har den här pojken på den och den institutionen och vi skulle verkligen behöva en planering men jag har ingen att skicka. Skulle du (samordnare Lotta) kan tänka dig att dina samordnare pratar med den här pojken så att vi hittar en planering framöver” (...) och sen pratade hon med sina samordnare och då blev det så . Det var väldigt positivt.

G: mmm

Enhetschef: och sen när jag hade socialsekreterare så kunde det kopplas på så att säga (paus ca 4 sek) det var en väldigt bra grej men det gick, de liksom ... de gjorde nånting utöver liksom.

EX3:

G: hur gick det till på mötet?

Socialsekreterare: i det mötet där Tomas (samordnare) hade en ordföranderoll så eee, han höll koll på tiden och han eee vad gjorde han egentligen? (skratt) eee därav han ... vi gick och presenterade oss från början ... träffats tidigare och sen (paus ca 4 sek) det blev lite strukturerat. Mer strukturerat än vad det skulle kanske varit annars. (...) Personligen så, så tycker jag att deras roll egentligen är väldigt bra men på nåt sätt så känns det lite överflödigt (paus ca 5 sek) eee eftersom om jag utgår från mig själv så, jag är sån som vill ha kontakt med institutionen själv, i direkt kontakt .

Ovan har vi tre exempel där det genom tre *men* som skiljer (men även förenar) två motsatta verklighetsbeskrivningar. I exempel 1 säger socialsekreteraren ”det var mycket skönt *men* ändå så är det en person till som ska man meddela”. Exempel 2 illustrerar en sekvens då en samordnare, som tidigare arbetat som

⁴⁰ Caplow (1968) s. 50-51.

⁴¹ Jfr. Åkerström (2006), s. 57-74.

socialsekreterare hos den aktuella enhetschefen, tillfrågades om att hjälpa till med en vårdplanering på grund av personalbrist i den aktuella kommunen. Enhetschefen uppskattar den praktiska hjälpen *men* är medveten om att detta inte ingår i samordnarnas arbetsbeskrivning. I exempel 3 nämner socialsekreteraren det positiva med den struktur som samordnaren skapat på mötena *men* påpekar även det ”överflödiga” i sammanhanget.

Den ena verklighetsbeskrivningen får vi genom den positiva bilden av samordnarna, en form av socialt erkännande i yrkesrollen. Genom att aktualisera ett erkännande tycks socialsekreterarnas status i triaden påverkas negativt. Den andra framställningen verkar återställande för statushierarkin i triaden och samordnare transformeras till en i mängden, någon obetydlig eller ”överflödig”.

Att presentera samarbetet - alliansen

Socialtjänstpersonalen ger sina recensioner av samordnarna, ”den samordnaren är bra” medan någon annan inte alls är bra, och på så sätt skapas en bild av den ideala samordnaren. Ibland framställs samordnaren som en ”allierad i ärendet” av socialsekreterarna. Detta illustreras bland annat under ett lokalt arbetsgruppsmöte som handlade om samarbetet mellan samordnarna och socialtjänsten i några kommuner. Mötets aktörer är några samordnare och enhetschefer, en socialsekreterare, en person från MVG-projektets ledning och en anställd på ett särskilt ungdomshem. (FA 0721) Interaktionen under mötet ger bilden av ett samarbete mellan en socialsekreterare och en samordnare. Bland annat sades detta på mötet:

Presentationsrunda c:a kl 9, socialsekreteraren presenterar sig: ”Anledningen att jag är här idag, det var att Erica (MVG-samordnare) skall prata lite om hur vårt samarbete har blivit, så att säga. Så jag ska inte närvara jämt mmm”(…)

Runt 9.20 säger socialsekreteraren som fram tills nu för det mesta varit tyst: ”Jag vet om vi skulle säga alltså, jag vet inte om jag ska va med alltså utifrån de frågorna, att vi ska prata lite om hur Erica och jag samarbetar.”

Mötesordförande: ”aaa”

Socialsekreterare: ”eller? (skratt). Erica och jag har två ärenden ihop och vi har jobbat ganska länge ihop nu eee faktisk, sen tidigt ...”.

MVG-samordnare Erica: ”tidigt i våras, ja”.

I fältanteckningen ovan initieras berättelser om samarbete mellan yrkesgrupperna under interaktionen på ett möte. Efter tjugo minuters väntan lyfter socialsekreteraren fram punkten om samarbete på mötet. En gemensam historia tas fram som kan skapa förutsättningar för samarbete. Socialsekreteraren fortsätter att berätta under mötets gång:

Socialsekreterare: ”vi jobbar så tätt ihop, gör besök tillsammans på institutionerna. Vi också planerar eee alltså behandlingsalternativ eee överenskommelser med familjer (...) vi är överens om vad som ska stå, vi överlappar varandra under uppdrag (...) när jag fattar beslut då pratar jag alltid först med Erica så vi är informerade om vad vi sysslar med så där. Så kan man säga”.

Samordnare Erica berättar vidare om samarbetet med socialsekreteraren i liknande termer som socialsekreteraren gjorde. Två dagar tidigare under en fika berättade samordnare Erica att socialsekreterarna i den aktuella kommunen ”förväntar sig en allierad i ärendet” och att hon ”inte går i denna fälla” (FA 0716). Sådana synpunkter luftas självfallet inte publikt, här framstår man istället som ett team, den allians samordnaren inte ville ingå – men då gällde det ungdomen, här gäller framträdandet en tjänstemannapublik:

Erica: ”vi är överens om planeringen (...) hur vi ska jobba eller hur vi tänker (...) jag går inte in i dina ärenden, i ditt jobb, men vi diskuterar planeringen”.

Socialsekreteraren säger med hög röst: ”det går så bra”. (...) ”för mig är MVG-samordnaren ett oerhört bra komplement alltså om man kan säga så eee som är en bra viktig person som har jobbat länge eee vi diskutera mycket och så... är det här rimligt, det är svårt att beskriva. Vi hörs i telefon vi ses inte varje dag men vi ses på alla uppföljningsmöten, det gör vi. Nästa vecka ska vi till --- (ett landskap i Sverige) till exempel.”

I avsnitten ovan dramatiseras samarbetet mellan yrkesgrupperna genom att socialsekreteraren och samordnaren beskriver det praktiska genomförandet av arbetet. ”Vi (...) planerar (...) behandlingsalternativet” och ”vi är överens om planeringen (...) hur vi ska jobba eller hur vi tänker” skapar bilden av ett starkt Vi, ett samarbete, en koalition. Under fortsättningen av mötet undrar en enhetschef:

Enhetschef 1 frågar socialsekreteraren: ”har det gett dig bättre kontakt med institutioner det att Erica finns om du tänker tillbaka?”.

Socialsekreteraren: ”(tyst ca 5 sek) *det vet jag inte, svårt att säga (tyst)*”.

Samma Enhetschef 1 frågar igen socialsekreteraren: ”Har det blivit bättre samarbete mellan institutionen och socialtjänsten med Erica?”

Socialsekreteraren svarar: ”det har blivit fler möten tror jag aaa det kan hända ...”

Enligt Enhetschef 1 ett bra resultat av projektet är ”bara om samarbetet mellan socialtjänsten och institutioner förbättras”.

I detta sammanhang kan det vara svårare att prisa samarbetet: socialarbetaren kan tänkas vara medveten om sin chefs skeptiska inställning till projektet. Enhetschefen reflekterar ovan över projektets mål. Att förbättra "samarbetet mellan institutionen och socialtjänsten" lyftes upp och på så sätt verkar han vilja neutralisera bilden av ett starkt Vi från tidigare. Bilden av det övergripande målet skapas i kontrast till det perifera i form av ett starkt Vi. Den andra enhetschefen efterfrågar en avgränsning mellan samordnarens och socialsekreterarens roller:

Enhetschef 2 säger: "det låter ju väldigt positivt, det ni beskriver och så, men det du tycker är att du får en att reflektera med så att säga och jag vill inte låta kritisk men jag vill bara lyfta frågan: att definiera vad är samordnarens roll?"

Enhetschef 3 säger: "jag tänker så här, som socialsekreterare vill man givetvis ha någon att reflektera med och det har med socialsekreterarnas arbetsuppgift att göra de här reflektionerna, så att säga, men vad är det som en samordnare ska tillföra som redan inte ingår, som man skulle kunna göra med en annan kollega i gruppen eller så. Det blir liksom en förstärkning med ytterligare en socialsekreterare liksom eller hur skulle jag uttrycka det" (...)

Enhetschef 2 berättar för mötesdeltagarna om samordnarrollen: "det är två saker som (otydligt 30:50) den ena är ju då den här ordföranderollen, en särskild sak för att lyfta fram barnets perspektiv, att förstärka barnens perspektiv, det är en sak, eee, den andra rollen skulle kunna va att, till exempel, att ha nån slags överblick över situationen och på så vis skulle samordnaren hjälpa till att komma ihåg områden som vi, till exempel i granskningar, har fått kritik för på socialtjänsten, att hålla reda på barnets hälsosituation och framför allt, tycker jag, skolgång (...)"

Enhetscheferna ovan reflekterar över socialsekreterarens och samordnarens framställning av samarbetet och neutraliserar denna framställning. Det efterfrågade samarbetet mellan samordnaren och ungdomen, "att lyfta fram barnets perspektiv, att förstärka barnens perspektiv" verkar här användas som ett retoriskt verktyg, som ett allmänskulturellt accepterat argument. Socialsekreterarens svar framställer skillnaden mellan samordnarens och socialsekreterarens plats i vårdkedjan:

Socialsekreterare: "Erica står utanför alltså jag är ju inne i socialtjänsten och jag känner att Erica ställer sig utanför mmm och tänker på andra saker som jag inte gör så att säga. För mig är det inte samma som att jag bollar med en kollega, vad tycker du Erica, du står utanför tycker jag".

Socialsekreteraren förklarar att samordnaren "står utanför" och i framställningen kan vi utläsa att socialsekreteraren presenterar samordnaren som en aktör som kan tillföra något positivt just därför att den är utanför och inte ytterligare en socialsekreterare i ärendet.

4. SOCIALTJÄNSTEN OM SÄRSKILDA UNGDOMSHEM

Socialtjänstanställdas berättelser och beskrivning av SiS särskilda ungdomshem är kritiska såväl mot deras yrkesutövande som de verktyg och begrepp som används inom behandlingsinstitutionerna. Under ett möte mellan en samordnare och en socialsekreterare som observerades samt under en intervju berättar två socialsekreterare om SiS. Under det första mötet handlar kritiken om att behandlingen och utredningar tar för lång tid, nästa utdrag från en intervju kritiserar såväl behandlingsform som kategorin som anställes:

I vår fortsatta diskussion visar socialsekreteraren behandlingsplanen från en SiS-institution och kommenterar: ”om ett år övervägning⁴² ... det var ingen som reagerade på det. (FA 0701)

Socialsekreteraren: ... ungen ska liksom kliva rakt in i den och så, anpassas efter det, och att det väldigt lite utgår från ungdomens behov liksom. Jag tycker att det är ganska fyrkantigt, jag tycker att det är ”Så här gör vi här, var så god och passa in!” (...) Det är SiS usla på tycker jag. De har liksom män, och mycket biffar jobbar där på § 12-hem som jag kan känna att jaja. (...)

Bilden kontrasteras mot en självgod image, som presenteras utåt:

jag tycker att SiS är en organisation som gärna slår sig för bröstet och tycker att de är ganska bra, de visar upp lite olika forskningsrapporter här och där, och så kan man själv känna när man har varit på de där institutionerna ibland, då tänker man ”Jaha?”. Alltså är det den här vården vi får för tre och ett halvt, eller fyratusen per dygn? Det kan jag känna mig rätt... ja, jag tycker man kanske skulle kunna göra mer.

Ifrågasättare av projektet

Socialtjänstens personal berättar ibland att samordnarna möter svårigheter vid en del institutioner. Den återberättade störningen i interaktionen är ”skadeglad” i det avseendet att projektet administreras av SiS; samordnarna är anställda av SiS och har därmed samma arbetsgivare som övriga anställda på de särskilda ungdomshemmen. Detta var en synpunkt som inte luftades så ofta, men den förekom. Vi kan låta en enhetschef företräda den:

Enhetschef: båda organisationerna måste ha förtroende för deras kompetens och sen måste båda organisationerna säga vi ställer upp på detta inte bara med munnen utan också med skäggen och hjärtat och där har jag uppfattat av mina socialsekreterare att det kan vara

⁴² Socialsekreteraren menar att man ska göra övervägningen tidigare än om ett år.

lite si och så från institutionens sida (...) Och jag tror att det är en utmaning för SiS att (...) de får undersöka också så att verkligen alla SiS institutioner tycker att detta projekt är bra. Mina socialsekreterare menar att några institutioner undrar vad det här ska va bra för, med samordnarna och sånt. Och det blir konstigt (kort och snabbt sagt men med styrka – på gränsen till irritation).

Att en del institutioner ifrågasätter projektet och socialtjänsten ”ställer upp (...) med skäggen och hjärtat”... Enhetschefen använder sig av laddade symboliska uttryck när socialtjänstens samarbete med projektet dramatiseras. ”Skäggen och hjärtat” framställs här som särskilt viktiga laddade objekt⁴³ som underlättar förklaringen genom att en förstärkning av sanningen.

Institutionernas förhållningssätt mot projektet och samordnarna konstrueras genom att återberätta *den andras* synpunkt i frågan. Enhetschefen är kritisk genom uttalandet ”det kan vara lite si och så från institutionens sida” eller ”några institutioner undrar vad det här ska va bra för”. Genom framställningen aktualiseras socialtjänsten som samarbetsvillig gentemot samordnarna i kontrast till institutioner som framställs som samverkanshindrande.

Eftervårdsspöket

Intervjuer med en del socialtjänstemän och i materialet från fältanteckningar kritiserar användning av begreppet ”eftervård” eftersom det tycks antyda att själva vården enbart sker på institutionen. Deras uttalanden innehåller en kritik mot uppfattningen ”att ungdomarna åker iväg (...) och blir färdigbehandlade på en institution”. Under en intervju diskuterar en enhetschef, en socialsekreterare och jag begreppet eftervård:

Enhetschef: det är olyckligt att från SiS institutionen håller man fast vid begreppet eftervård (se fältanteckningar 0726) det är ett 1800-talsord i mina ögon och eee man befäste det ordet både ifrån SiS institutionen, att man deltog i tiden här i den så kallade Miltonutredningen och efter det började en efter den andra från SiS institutioner prata om eftervård. Därför att det är ju så att man sätter institutionen och institutionens roll i centrum. Före och efter institutionen men ungdomen är inte på institutionen hela sitt liv utan de får hjälp och stöd hela vägen ända tills de blir vuxna så det är samma vård de får, det ska bli samma. De är inte på semester från kommunen. (...) Jag bryr mig om ungdomarna, var och en. Och där kan vi se, på ett teoretiskt sätt, en vits med detta nämligen om de tänker som vi: den ungdomen ska inte bli på institution hela livet och att den är en individ även på institutionen då ska kommunen vara med även på institutionen. Vi kan inte jobba före och efter. Socialsekreterare: före vård, vård och eftervård, det blir väldigt märkligt.

⁴³ Collins (2004), s. 79-101, 150-151, 183-222.

Enhetschef: det är ingång vissa tider, utgång vissa tider ... då ska man se att individanpassa det. Kan man hjälpa till med det, att försöka hämta kommuners åsikter hur denna pojke eller flickan har det. Vi känner vederbörande.

Den bild som enhetschefen förmedlar ovan visar att personalen på SiS särskilda ungdomshen framställs som gammalmodig, ”från SiS-institutionen håller man fast vid begreppet eftervård, det är ett 1800- talsord i mina ögon” men ändå att ”man sätter institutionen och institutionens roll i centrum”. Kommunens betydelse marginaliseras i sammanhanget fast ungdomen framställs som knuten till kommunen, ”de är inte på semester från kommunen”. Hela vårdkedjan, eller om vi lånar socialsekreterarens formulering ”före vård, vård och eftervård”, verkar beskrivas som en uppsättning *av slutna förpackningar*. Slutna, var och en för sig och utan samverkan vilket hindrar att resultat i yrkesutövandet uppnås.

Dokumentkampen

Ett arbetsverktyg för de myndighetspersoner som är delaktiga i ungdomsvårdkedjan är olika skriftliga dokument. Socialtjänstpersonalen använder sig av ”vårdplanen”, personalen på de särskilda ungdomshemmen arbetar med ”behandlingsplanen” och samordnarna har tagit fram den så kallade ”skriftliga överenskommelsen”. En socialsekreterare berättar i slutet av intervjun, när hon tillfrågas om det finns något som hon vill tillägga, som vi kanske glömt nämna under intervjun:

Socialsekreterare: (...) förankra det hos institutionen att de använder överenskommelse istället för behandlingsplan eee eller eee eller ju komplettera... Ändra behandlingsplan till det här... det behöver inte heta överenskommelse, det kan fortfarande ... men att använda samma koncept som överenskommelse för behandlingsplan och det är kanske inte så lätt eee och ta bort det inne på inst... det är så lång tradition kring den behandlingsplanen på institutionen. När de implementerar det som man tycker är gott från MVG i eee den ordinarie verksamheten, det hade jag tyckt är det bästa (...)

Goran: Behandlingsplanen kan man ha som en bilaga för de som vill läsa

Socialsekreterare: Men behandlingsplanen förlorar då sin funktion om man har överenskommelse och om man ska följa överenskommelse

Goran: Mmm. Här kan man prata om kamp mellan dokumenten.

Socialsekreterare: Lite grann. Jag tycker att överenskommelser ... det är väldigt viktigt... Behandlingsplanen ... vi har vårdplanerna

Goran: Mmm.

Socialsekreterare: och och vårdplanen ska övergripa. Vi gör dom så konkreta som möjligt. Behandlingsplanen ska va mer konkret och eee det är det vi ska följa sen och det ska också tagit... att man ska kunna påverka sen av socialtjänstens uppdrag och familjens kanske uppdrag eller åtminstone synpunkter om man inte alltid kan få

uppdrag och ungdomen självklart (otydligt 30:40) eee nu vet jag, en hel del institutioner går genom behandlingsplanen och ungdomen också lägger till nånting där men att ungdomen påverkar själva arbetet ... det är jag osäker på och varför göra det om man gör den här överenskommelsen och det täcker samma områden och då har du alla parter. Jag tycker att det är dubbelt arbete

Projektets överenskommelse framställs som ett dokument där berörda parter kommer överens om en mer långsiktig planering, för den unges framtid, än den behandlingsplan som institutionerna använder. Socialtjänstens vårdplan framställs som övergripande och konkret, ”vårdplanen ska övergripa. Vi gör dom så konkreta som möjligt”. Härigenom aktualiseras en sanning där socialtjänstens vårdplan ses som någonting positivt i kontrast till institutionernas behandlingsplan som ses som något ”traditionellt” men som kan förbättras med hjälp av projektets överenskommelse. Det implicita, i det ovan sagda, är att vi från socialtjänsten redan gör det, *de andra* menar är nytt.

Dessa dokument: vårdplanen, behandlingsplanen och överenskommelsen laddas under berättelsen med en särskild betydelse och därmed framställs dom som särskild viktiga, som *heliga objekt* om vi lånar Collins begrepp.⁴⁴ De används av den intervjuade som *kamprekvisita* i framställan av sin egen yrkesstatus. En ”övergripande” vårdplan visar på en kapabel socialsekreterare samtidigt som en ”traditionell” behandlingsplan beskriver de anställda på de särskilda ungdomshemmen som begränsade i sitt yrkesutövande på grund av omoderna verktyg. Överenskommelsen ses av socialsekreteraren ovan som ett uttryck för en onödig rekvisita.

⁴⁴ Collins (2004), s. 79-101, 150-151, 183-222.

5. AVSLUTNING

En regeringssatsning på 230 Mkr medförde att Statens institutionsstyrelse fick i uppdrag att utveckla en förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården. Projektet som startades fick namnet Motverka Våld och Gång (MVG). Inom ramen för projektet fick de deltagande kommunerna subventioner av staten för ungdomar placerade på särskilda ungdomshem samtidigt som 24 samordnare anställdes som ett stöd och en länk mellan den unge, familjen, socialtjänsten och institutionen. Syftet med denna studie är att utifrån mitt empiriska material kartlägga och beskriva hur personalen inom socialtjänsten upplever, tolkar och definierar projektet och samordnarna i förhållande till andra aktörer i ungdomskedjan.

De anställda på socialtjänsten upplever projektet som ett projekt som har kommit ”uppifrån”, från staten, och som en konsekvens av att socialtjänsten utpekats som inkompetent att hantera ungdomsvården. Socialtjänsten präglas historiskt av idékonflikter som återspeglas i socialtjänstanställdas berättelser om till exempel institutionsvård kontra öppenvård och statlig styrning kontra kommunalt självstyre. Regeringssatsningen i projektet framställs som felaktig på grund av att det främjar ”tvångsvård”, en verksamhet som inte rekommenderas enligt tidigare forskning. Då de socialtjänstanställda hävdar att projektet är en felsatsning använder de sig av ekonomiska argument. De ungdomar som finns i den slutna vården ”kostar tre-fyra tusen kronor dygnet” vilket är en stor kostnadsmässig insats jämfört med vad som behövs för ungdomar i förebyggande arbete.

Berättelserna om projektet genomsyras av en *vi* och *dom* tudelning där *vi* (socialtjänsten) framställs som kompetenta, men ändå underlägsna *dom* (”Staten och Statens institutionsstyrelse”) som har uppenbara brister. Projektet definieras av de intervjuade som något som startats för att åtgärda problem och brister inom den egna myndigheten och som måste förklaras. Genom förklaringarna försöker man peka på det man faktiskt utför och den kompetens man besitter.

Att konstruera sin verklighet i *vi* och *de* termer kan vara ett tecken på samverkansbrister där varje myndighet är upptagen med sin egen verksamhet och varken har intresse eller tid till utökad interaktion med *de andra*. ”Före vård, vård och eftervård”, som en socialsekreterare ironiskt beskrev ungdomsvårdskedjan ger oss bilden av en samling *förpackningar* som kännetecknas av slutenhet, brist på samordning och isolering av aktörer.

Socialtjänstpersonalen berättelser ger oss inblick i den statuskamp som genom olika symboliska uttryck pågår mellan de olika inblandade aktörerna. Ett laddat objekt (som ett arbetsverktyg eller begrepp som används) kan implicit belysa kompetens eller inkompetens hos en arbetskategori.

Socialtjänstens företrädare har intervjuats samt observerats och spelats in på möten. Deras berättelser är präglade av bristande ekonomi dvs. pengar som fattas samt politiker som sparar. De intervjuade använder sig av retoriska redovisningar när de berättar om vikten av att satsa ekonomiska medel på bland annat förebyggande arbete. Socialtjänstens betydelse lyfts fram genom att meningen med projektet ifrågasätts samt genom åberopande av en ekonomisk förlust för samhället. De ekonomiska medel som socialtjänsten behöver verkar inriktas mer

mot en institutionell förstärkning av resurser än till en individuell hjälp riktad till de mest utsatta ungdomarna.

Den omtalade subventionen framställs av de anställda vid socialtjänsten som en projekttanke som är svårt att genomföra. Socialtjänstens anställda berättar dels om stadsnämndspolitikens återopande av ekonomiska underskott i kommunen dels om svårigheterna med att binda subventionen till en viss individ. Diskursen präglas av dessa konfliktmarkörer: kommunbudget kontra individuella behov.

De nya aktörerna i ungdomsvårdkedjan, samordnarna, framställs av socialtjänstpersonalen genom att betona samordnaren inte har någon formell makt. Mottagningar verkar aktualiseras både när socialsekreterarna beskriver samordnarna genom termer av det förväntade och när socialsekreterarna ger bilden av det faktiska som händer. De aktualiserade mottagningarna verkar frammana en bild av samordnarna som störande, stresskapande, obetydliga, och som kontrollerande.

Oklarheterna kring samordnarnas yrkesroll verkar resultera i en frustration som en del av socialtjänstpersonalen ger uttryck för. Beskrivningarna ges bland annat med hänvisning till hur andra myndigheter bemöter samordnarna samt genom återopandet av högre mål (produktiv användning av pengarna). Alla som uttalar sig gör sanningsanspråk och den verklighet som skapas inom socialtjänsten är inget undantag. Detta görs med hjälp av olika förklaringar som inte sällan aktualiseras i ett kontrastförhållande och det verkar uppfylla vissa praktiska funktioner hos de intervjuade. Presentationen och återskapandet av de socialtjänstanställdas yrkesidentitet aktualiseras i diskursen bland annat genom alliansframställningen i relationen.

Ingen av intervjuade socialtjänstanställda har uttryckt att samordnarna har gjort för lite i något ärende utan kritiken handlar om det som samordnarna faktiskt gör. De yngre socialsekreterarna (ca 25 till 35 år) verkar mer positiva i sina berättelser om samordnarna jämfört med äldre kollegor och enhetschefer som är mer negativa. När samordnarna framställs positivt handlar det ofta om en hjälp i kontakten med ungdomarna och föräldrarna.

De socialsekreterare som uppskattar samordnarnas insatser berättar om samordnarnas betydelse för ungdomarnas eftervård, där samordnarna ofta framställs som kunniga i fråga om eftervårdsinsatser. Den gestaltade samordnarekompetensen konstruerar samordnaren som en strukturbärare, idégivare, möteshållare och medlare. Samarbetet mellan socialsekreterarna och samordnarna återberättas av de intervjuade där den personliga relationen mellan aktörerna aktualiseras ("vi har ju rätt kul ihop").

De socialtjänstanställdas berättelser om personalen som arbetar på särskilda ungdomshemmen är kritiska mot de verktyg och begrepp som de använder. Det implicita i framställningen tycks vara att socialtjänstanställda beskrivs som kompetenta och kapabla. De olika arbetsverktygen: vårdplanen, behandlingsplanen och överenskommelsen laddas med särskild betydelse och framställs därmed som särskilt viktiga. De intervjuade ger verktygen betydelsen av *kamprekvisita* i markeringen av sin yrkesstatus. Socialsekreterarnas

arbetsverktyg som är en "övergripande" vårdplan skapar bilden av socialsekreteraren som kompetent. Institutionernas "traditionella" behandlingsplan framställs som omodern, ett epitet som även tillskrivs personalen på de särskilda ungdomshemmen. Projektets "överenskommelse" framställs av en del socialsekreterare som onödig, av andra som ett uttryck för modernitet som skulle behöva implementeras på de särskilda ungdomshemmen.

7. REFERENSER

Arneng, Malin (2006) *Årsrapport ADAD 05. Ungdomar som skrivits in på särskilda ungdomshem under år 2005. Tabeller.* Stockholm: Statens institutionsstyrelse 2006:4.

Armeliuss, Bengt-Åke; Bengtzon, Sara; Per-Anders Rydelius; Sarnecki, Jerzy; Söderholm Carpelan, Kerstin (1996) *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt.* Stockholm: Statens institutionsstyrelse och Liber Utbildning.

Basic, Goran; Thelander, Joakim och Åkerström, Malin (2009) *Vårdkedja för ungdomar eller professionella? En processutvärdering av projektet "Motverka våld och gäng".* Stockholm: Statens Institutionsstyrelse 2009:5.

Caplow, Theodore (1968) *Two against one. Coalitions in triads.* New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.

Collins, Randall (2004) *Interaction Ritual Chains.* Princeton & Oxford: Princeton University Press.

Emerson, Robert M. Fretz, Rachel I. Shaw, Linda L. (1995) *Writing Ethnographic Fieldnotes.* Chicago: The University of Chicago Press.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A (1997) *The New Language of Qualitative Method.* New York: Oxford University Press.

Holstein, James A & Gubrium, Jaber F. (1997/1998) "Active Interviewing" i *Qualitative Research. Theory, Method and Practice.* Silverman David (red). London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

Lipsky, Michael (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services.* New York: Russell Sage Foundation.

Sallnas, Marie; Vinnerljung, Bo; Westermarck, Pia Kyhle (2004) *Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care.* Child & Family Social Work. Vol. 9, No 2, 141-152.

Sellerberg, Ann-Mari (1973) *Kvinnorna på den svenska arbetsmarknaden under 1900-talet. En sociologisk analys av kvinnornas underordnade position i arbetslivet.* Lund: CWK Gleerup Bokförlag AB.

Silverman, David (1997) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction.* London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

Sluten ungdomsvård – En uppföljning. (2002) Brottsförebyggande rådet, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen.

Swärd, Hans och Egerö, Marie-Anne. (2008) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu.* Malmö: Egalité förlag.

Åkerström, Malin (2006) *Doing Ambivalence: Embracing Innovation – at Arm's Length*. *Social Problems*. Vol. 53, Nr.1, 57-74.

Internet

<http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918>

[http:// www.stat-inst.se/document/regeringsuppdraget.pdf](http://www.stat-inst.se/document/regeringsuppdraget.pdf)